

cejfe

La creació de jutjats especialitzats en violència contra els infants

Ajut a la investigació 2022

Autors

Sílvia Pereira Puigvert (Coordinadora)

Josep Maria Tamarit Sumalla i Francesc Ordóñez Ponz

Any 2023

Generalitat de Catalunya
**Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada**

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avís legal

Els continguts d'aquesta obra estan subjectes a una llicència de Reconeixement _no Comercial_Sense Obra derivada 4.0. Internacional (CC BY-NC-ND 4.0) de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets (Generalitat de Catalunya, Centre d'Estudis Jurídics i formació Especialitzada) i no se'n faci un ús comercial. Aquesta obra no es pot transformar per generar obres derivades. La llicència completa es pot consultar a: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

© **Generalitat de Catalunya**
Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada

“¿Hasta qué punto nos arruina la vida el hecho de no haber saldado la cuenta con el niño que fuimos y que, dentro de nosotros, pide justicia por los abusos e injusticias de que fue víctima?”

Fragment de la novel·la *El niño mal amado* de Supino-Viterbo.

Resum

És ben sabut que el sistema de justícia penal no ha estat concebut per als nens i nenes i són necessaris els esforços per evitar la victimització secundària dels menors d'edat que hi tenen contacte. L'estudi que s'ha desenvolupat parteix d'uns antecedents clars, concretament de l'elevada prevalença de la victimització sexual infantil. L'objectiu principal d'aquest treball és estudiar possibles respostes davant d'un problema real i complex i de greu dimensió. Una de les disposicions finals de la LOPIVI (2021) contempla un manament per elaborar un projecte de llei sobre l'especialització de la jurisdicció penal per poder enjudiciar delictes violents comesos contra els infants i adolescents. Després d'una exhaustiva revisió de literatura científica, principalment anglesa i americana, i d'enviar un qüestionari a més de 30 experts, de 10 països diferents, aportem informació rellevant pel que fa a l'especialització judicial en l'àmbit de la protecció de menors víctimes. El que predomina és la inexistència de jutjats especialitzats, sobretot a escala UE, on tampoc hi ha jutjats especialitzats pel que fa a la violència domèstica o de gènere. En les següents pàgines, s'examinen els factors que poden motivar la resistència a crear aquest tipus de jutjats i es fan propostes d'acció dins de l'Ordenament Jurídic espanyol.

Paraules clau

Violència sexual infantil. Victimització secundària. Jutjats d'especialització.

Resumen

Es bien sabido que el sistema de justicia penal no ha sido concebido para los niños y niñas y son necesarios los esfuerzos por evitar la victimización secundaria de los menores de edad que tienen contacto con ellos. El estudio que se ha desarrollado parte de claros antecedentes, concretamente de la elevada prevalencia de la victimización sexual infantil. El objetivo principal de este trabajo es estudiar posibles respuestas frente a un problema real y complejo y de grave dimensión. Una de las disposiciones finales de la LOPIVI (2021) contempla un mandato para elaborar un proyecto de ley sobre la especialización de la jurisdicción penal para poder enjuiciar delitos violentos cometidos contra los niños y adolescentes. Después de una exhaustiva revisión de literatura científica, principalmente inglesa y americana, y de enviar un cuestionario a más de 30 expertos, de 10 países diferentes, aportamos información relevante en cuanto a la especialización judicial en el ámbito de la protección de menores víctimas. Lo que predomina es la inexistencia de juzgados especializados, sobre todo a escala UE, donde tampoco existen juzgados especializados en lo que se refiere a la violencia doméstica o de género. En las siguientes páginas, se examinan los factores que pueden motivar la resistencia a crear este tipo de juzgados y se realizan propuestas de acción dentro del Ordenamiento Jurídico español.

Palabras clave

Violencia sexual infantil. Victimización secundaria. Juzgados de especialización.

Abstract

It is well known that the criminal justice system is not designed for children and efforts are needed to prevent secondary victimization of children who come into contact with them. The study that has been developed starts from a clear background, namely the high prevalence of child sexual victimization. The main objective of this work is to explore possible responses to a real and complex problem of a serious dimension. One of the final provisions of the LOPIVI (2021) provides a mandate to draft a bill on the specialization of the criminal jurisdiction to prosecute violent crimes committed against children and adolescents. After an exhaustive review of scientific literature, mainly English and American, and a questionnaire sent to more than 30 experts from 10 different countries, we provide relevant information on judicial specialization in the field of protection of child victims. What predominates is the lack of specialized courts, especially at EU level, where there are also no specialized courts for domestic or gender-based violence. The following pages examine the factors that may motivate resistance to the creation of this type of court and make proposals for action within the Spanish legal system.

Keywords

Child sexual violence. Secondary victimization. Specialized courts.

ÍNDEX

1. Introducció.....	6
2. Marc teòric: la resposta a la victimització infantil i adolescent	8
3. La LOPIVI (2021): nova resposta a la victimització infantil i adolescent	18
4. Metodologia	26
5. Els jutjats especialitzats	30
6. Resultats de l'enquesta internacional sobre Jutjats especialitzats ...	34
6.1. Aspectes generals.....	34
6.2. Països de la Unió Europea	34
a) Alemanya.....	34
b) Portugal.....	36
c) França.....	36
d) Itàlia	36
e) Luxemburg.....	37
f) Polònia	37
6.3. Països de l'Amèrica llatina.....	38
a) Brasil	38
b) Perú	39
c) Colòmbia.....	40
7. El projecte pilot de Jutjat especialitzat a Gran Canària	40
8. Valoració i conclusions	51
9. Bibliografia	53

1. Introducció

La victimització sexual a la infància s'associa a ulteriors i severs problemes de conducta, traumes psicològics i dificultat de relacionar-se socialment amb l'entorn. Si comparem la victimització secundària amb la sexual, podem dir que la primera, segons SEMPERE¹, està relacionada amb els efectes negatius que es deriven del procés judicial i que poden provocar en la víctima menor situacions d'angoixa i estrès, frustració i temor a no ser creguda per les autoritats. La segona comporta, segons PEREDA, ABAD, GUILERA i ARCH², diferents conductes sexuals dutes a terme sota coerció, manipulació o ús de la violència, entre les quals s'inclou l'anomenat *abús sexual infantil*. A la victimització sexual s'enquadren totes les formes de violència vinculades a l'àrea de la sexualitat que pot patir un menor.

A simple vista i des de la nostra perspectiva de juristes, podem afirmar, sense gaire por d'equivocar-nos, que el sistema de justícia penal no ha estat concebut per als nens i nenes ni per evitar el fenomen de la revictimització. L'estudi a desenvolupar prové d'uns antecedents clars, ja que la investigació victimològica ha posat en relleu l'extensió i les conseqüències greus de la victimització sexual infantil³. Hi ha una consistent base empírica per sostenir que al voltant d'un 20%

¹ SEMPERE, S., "La protección de la víctima menor de edad y la victimización secundaria", *Actualidad Jurídica Iberoamericana*, 13, 879-882, 2020.

² PEREDA, N. ABAD, J. GUILERA G. y ARCH M., "Victimización sexual autorreportada en adolescentes españoles comunitarios y en colectivos de riesgo", *Gac. Sanit*, 29, 5, 2015.

³ Hi ha literatura abundant al respecte. A títol indicatiu: INDIAS GARCÍA, S. y DE PAUL OCHOTORENA, J., "Lifetime victimization among Spanish adolescents", *Psicothema*, Vol. 29, N. 3, 2017, pp. 378-383 (www.ncbi.nlm.nih.gov/28693710/); JÁTIVA, R. y CERESO, M. A., "The mediating role of self-compassion in the relationship between victimization and psychological maladjustment in a sample of adolescents", *Child Abuse & Neglect*, Vol. 38, N. 7, 2014, p.1180-1190

(<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213414001367?via%3Dihub>); MARCO FRANCIÀ, M. P., "Algunas reflexiones criminológico-penales sobre los abusos y agresiones sexuales a menores", *La Ley Penal*, N.127, 2017; PEREDA, N., BARTOLOMÉ, M. y RIVAS, E., "Revisión del Modelo Barnahus: ¿Es posible evitar la victimización secundaria en el testimonio infantil?", *Boletín criminológico*, 28(207), 2021, pp. 1-20; PEREDA, N., GUILERA, G. y ABAD, J., "Victimization and polyvictimization of Spanish children and youth: Results from a community sample", *Child Abuse & Neglect*, Vol. 38, N. 11, 2014, pp. 640-649 (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213414000374?via%3Dihub>);

SUBIJANA, I. J., y ECHEBURÚA, E., "Los Menores Víctimas de Abuso Sexual en el Proceso Judicial: el Control de la Victimización Secundaria y las Garantías Jurídicas de los Acusados", *Anuario de Psicología Jurídica*, 28, 2018, pp. 22-27; TAMARIT SUMALLA, J. M., ABAD GIL, J., y HERNÁNDEZ HIDALGO, P., "Las víctimas de abuso sexual infantil ante el sistema de justicia penal: estudio sobre sus actitudes, necesidades y experiencia", *Revista de Victimología*, N. 2, pp. 27-54.

de la població ha patit abús sexual a la infància i que aquesta experiència pot tenir conseqüències molt greus, entre les quals destaquen els trastorns psicopatològics, abús de substàncies i un risc més alt de patir victimització a la vida adulta⁴. Segons l'ONG *Save the Children*, durant el 2019, es van detectar a Espanya 24 casos de violència contra els nens amb resultat de mort. Dels 24, hi ha 2 casos corresponents a suïcidis per assetjament escolar i 5 morts de nadons abandonats. La resta de les morts van ser presumptament a mans de les seves mares (8 dones que van matar 10 menors) i dels seus pares (6 homes que van matar 7 menors). La mitjana d'edat de les víctimes és de 8 anys. Les dades no van millorar el 2020 i el 2021. La situació de confinament viscuda per la pandèmia *Covid-19* va propiciar, conforme la Fundació ANAR, un increment significatiu dels casos reconeguts de violència física i sexual contra menors, ja que en la majoria de les ocasions es produeixen en un ambient intrafamiliar. Així mateix, més enllà de la victimització a l'àmbit familiar, ha de destacar-se l'augment de la victimització al ciberespai.

A Catalunya, segons informació proporcionada pel Servei d'Atenció a la Infància i l'Adolescència de la Generalitat, a l'any 2020 hi ha les següents dades d'abús sexual per províncies i per conjunt de la població infantil:

Abús sexual per cada 10.000 infants a Catalunya. Any 2020		
sstt	població 0-17 anys. Any 2020	Abús sexual x cada 10.000 infants
Barcelona ciutat	245.038	2,5
Barcelona metropolitana	276.266	1,5
Barcelona comarques	504.527	0,7
Girona	148.552	1,0
Lleida	78.298	2,7
Tarragona	122.032	4,5
Terres de l'Ebre	30.265	1,0
Població de 0 a 17 anys Catalunya	1.404.978	1,7

Una altra xifra significativa i reveladora és que 7 de cada 10 casos denunciats per abusos no arriben a judici (es produeix un sobreseïment), en la major part de

⁴ PEREDA, N. ABAD, J. GUILERA, G. y ARCH M., "Victimización sexual autorreportada en adolescentes españoles comunitarios y en colectivos de riesgo", *Gac. Sanit*, 29, 5, 2015.

casos per manca de proves⁵. A més del problema que suposa la manca de resposta del sistema de justícia a les denúncies, cal tenir en compte que l'arxiu del procediment es produeix després que el menor hagi hagut de contactar amb la policia, els serveis socials i d'assistència, els metges i psicòlegs forenses i els jutjats, relatant una vegada i una altra el que ha passat, la qual cosa genera una victimització secundària.

Amb aquestes xifres i visualitzacions es posen de manifest diferents aspectes controvertits com la descoordinació i el recorregut angoixant d'una persona (un nen o nena, no ho oblidem) que ha patit una situació d'abusos, i que se li obliga a repetir la seva vivència. Per tant, l'objectiu principal d'aquest treball és estudiar un altre tipus de respostes davant d'un problema real i complex i de greu dimensió. Igualment, la investigació que aquí es presenta té un objecte actual relacionat amb la *Llei Orgànica 8/2021 de Protecció Integral a la Infància i l'Adolescència davant de la violència (LOPVI)*, de 4 de maig de 2021.

2. Marc teòric: la resposta a la victimització infantil i adolescent

El pilar sobre el qual originalment s'ha establert el Dret penal ha sigut el càstig. Tradicionalment, l'Estat, gràcies a la monopolització del *ius puniendi*, ha tipificat els delictes considerats socialment rellevants, ha creat un procediment per sancionar-los i s'ha fixat en el càstig del delinqüent com a mesura per compensar el bé jurídic afectat. Sota aquest sistema o premissa, tal i com afirma RODRÍGUEZ MANZANERA, "la víctima queda marginada, en el drama penal, per ser només un testimoni silenciós, la llei penal només la menciona, la literatura científica la ignora, i generalment queda en el més complet desemparament⁶".

Amb el pas del temps, OROMÍ VALL-LLOVERA destaca que la víctima ha transitat de l'oblit al ressorgiment⁷. En una direcció semblant, altres autors, com

⁵ Dades extretes de: www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/bajo-el-mismo-techo-web-doble.pdf.

⁶ RODRÍGUEZ MANZANERA, L., *Victimología. Estudio de la víctima*. 12° ed., Porrúa, Mèxic, 2010, p.4.

⁷ OROMÍ VALL-LLOVERA, S., "Los derechos de la víctima en las reformas del proceso penal: del olvido al resurgimiento", *La Ley Penal: Revista de Derecho Penal, Procesal y Penitenciario*, 2012.

VERVAELE, es refereixen a un tercer model de procés penal, no el que es concentra en la lluita eficaç contra la criminalitat (*crime control model*), ni tampoc el que es concentra en el procés just i equitatiu (*due process model*), sinó el que té com a objectiu una forta participació de la víctima al procés penal (*víctima participation model*)⁸. Així doncs, no només importa el càstig, sinó que la justícia penal està envoltada de diferents components i cadascun d'ells és igual o més important que l'anterior. La resocialització del delinqüent, la protecció de la víctima o l'especial consideració cap als menors han sigut algunes de les qüestions estudiades per adaptar el sistema penal a la complexitat que suposa l'enjudiciament d'un delictes.

En les últimes dècades, el paper del menor a la societat i, concretament, dins d'un procediment judicial ha estat objecte de debat. A ningú ha deixat indiferent la posició d'un infant en una societat pensada per als adults. Per aquest motiu, les Institucions (tant internacionals, com nacionals) s'han esforçat per ajustar la legislació amb l'objectiu de protegir els menors d'edat. Tal rellevància té aquesta qüestió que l'Organització de les Nacions Unides va aprovar l'any 1958 la Declaració Universal dels Drets del Nen, el resultat de la qual va ser la culminació d'un procés progressiu de reconeixement i protecció dels drets dels menors. Aquest acord estableix el principi rector mitjançant el qual s'ha de regir qualsevol acció o decisió que concerneixi les nenes i els nens: *l'interès superior del menor*.

L'ONU, mitjançant la Convenció dels Drets del Nen de 1989, en el seu article tercer, va oferir algun paràmetre més per tal de completar la noció d'interès superior del menor. Va determinar que "en totes les mesures concernents als nens dutes a terme per les Institucions públiques o privades de benestar social, els tribunals, les autoritats administratives o els òrgans legislatius, la condició primordial a la qual han d'atendre és a l'interès superior del nen".

⁸ VERVAELE, J., "El espacio de libertad, seguridad y justicia: ¿hacia una protección equivalente de las partes/participantes en el proceso penal" en AAVV (De Hoyos Sancho, M., dir.) *Garantías y derechos de las víctimas especialmente vulnerables en el marco jurídico de la Unión Europea*, Tirant lo Blanch, pp. 17 i 18, 2013.

Els pronunciaments de Nacions Unides, amb la Declaració i la Convenció, són el punt de partida del reconeixement dels drets de les nenes i els nens en relació amb les mesures que els hi són aplicables. Això suposa que, en vistes de la seva condició de menor, tota decisió que els involucri haurà de ser executada amb el propòsit de què els sigui favorable.

En la mateixa direcció que Nacions Unides, el Parlament Europeu va aprovar l'any 1992 la Carta Europea de Drets del Nen. Aquest text presumeix que els nens i les nenes són una de les categories més sensibles de la població i que tenen unes necessitats específiques que s'han de satisfer i protegir, doncs això condicionarà en gran mesura la seva posterior vida com a adults. És per aquests motius que la Carta presenta un catàleg de drets que els Estats Membres hauran de respectar, podent aquests drets ser ampliat per les normatives nacionals de cada Estat Membre.

En aquest sentit, l'Ordenament Jurídic espanyol també reconeix que els menors d'edat requereixen una especial protecció. La Constitució Espanyola, en el seu article 39.3, disposa que les nenes i els nens gaudiran de la protecció prevista en els acords Internacionals que vetllen pels seus drets. Amb la intenció de reforçar la figura del menor d'edat a Espanya, la Llei Orgànica 1/1996, de Protecció Jurídica del Menor (que més tard va ser reformada per la Llei Orgànica 8/2015, de 22 de juliol, sobre modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència) constitueix un marc jurídic de protecció que vincula a tots els poders públics, a les institucions específicament relacionades amb els menors, els pares i familiars o els ciutadans en general.

Aquesta Llei, seguint el reconeixement internacional que se li dona al menor d'edat, també reconeix que tota actuació haurà d'atendre a l'interès del menor. Per aconseguir-ho, estableix uns criteris generals a tenir en compte a l'hora de pretendre una decisió que vinculi a un menor. L'edat o la maduresa del menor, la necessitat de garantir la igualtat i la no discriminació per la seva especial vulnerabilitat, o l'irreversible efecte en el transcurs del temps, són alguns dels criteris que té present el legislador per protegir a l'infant. Així mateix, i en relació amb els processos judicials, tracta de consagrar un principi d'agilitat o

d'immediatesa a tots els procediments que afectin menors, per així evitar perjudicis innecessaris que puguin derivar-se d'un procés. Sobre aquesta última qüestió, veurem, més endavant, que tot i l'especial interès per dotar d'eines que protegeixin el menor, això no succeeix, com a mínim, no sempre.

Al fil de l'última explicació, aquesta no és l'única Llei que vetlla per l'interès superior del menor. El nostre Ordenament Jurídic ha estat progressivament sensible a la importància social de la protecció dels menors i ha anat construint un marc jurídic per salvaguardar els drets i els interessos de les nenes i els nens. El desenvolupament legislatiu s'ha centrat inicialment en la resposta als menors infractors, a fi de donar-li elements específics de protecció i de garantia dels seus drets, d'acord amb l'interès superior del menor. La Llei 4/1992, de 5 de juny, reguladora de la Competència del Procediment dels Jutjats de Menors, aprovada com a conseqüència de la Sentència del TC 26/1991, de 14 de febrer, que va declarar inconstitucional l'article 15 de la Llei dels Tribunals Tutelars de Menors de 1948, va adaptar el procediment penal per a menors infractors a les garanties derivades de l'ordenament constitucional. Aquesta normativa va operar com una regulació transitòria fins a l'entrada en vigor de l'avui vigent Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la Responsabilitat Penal dels Menors (LORPM), el contingut de la qual se centra en regular la responsabilitat penal dels menors de divuit anys⁹ i en reformular el contingut del procediment seguit davant dels Jutjats de Menors per un il·lícit comés per un menor d'edat.

Les legislacions autonòmiques, en el marc de les seves competències, també van procurar vetllar pels drets i els interessos de les nenes i els nens menors d'edat. En aquest cas, ens centrarem en la regulació catalana. Catalunya va ser la primera Comunitat Autònoma a qui l'Estat va transferir la competència exclusiva en matèria d'institucions públiques de protecció i tutela de menors. Així

⁹ L'entrada en vigor del Codi Penal de 1995 va posar la primera pedra per a la regulació de la responsabilitat penal dels menors. L'article 19 estableix que, en primer lloc, els menors de divuit anys no seran responsables criminalment dels delictes previstos al CP i, en segon lloc, que de cometre un fet delictiu, el menor d'edat podrà ser responsable d'acord amb el que disposi la Llei que reguli la responsabilitat penal del menor. Així doncs, amb aquest precepte es modifica la majoria d'edat penal, fixant-se en divuit anys (en lloc de setze) i establint que en el cas que un menor de divuit anys cometés un delicte seria jutjat per mitjà del procediment desenvolupat a la LORPM.

es reflecteix a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979. El desenvolupament d'aquesta competència es va dur a terme per la Generalitat de Catalunya mitjançant la Llei 11/1985, de 13 de juny, de protecció de menors, essent aquesta la primera regulació en l'àmbit estatal de protecció dels menors. Aquest text normatiu defineix una sèrie de principis rectors, amb la finalitat d'establir, de forma clara, tant el respecte als drets de la nena o del nen regulats pels Tractats, Acords i Decisions Internacionals, com una sèrie de garanties individuals davant de la intervenció de l'Administració. Igualment, regula tres àmbits concrets d'actuació: la prevenció de la delinqüència juvenil, el tracte de la delinqüència infantil i juvenil, així com la tutela dels menors per defecte o per inadequat exercici de la pàtria potestat o del dret de guarda i educació.

Anys més tard, es va aprovar la Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció dels menors desemparats i de l'adopció. Aquesta Llei, modificada per la Llei 8/1995, de 27 de juliol, d'atenció i protecció dels infants i dels adolescents, juntament amb la promulgació, primer, del Codi de Família català i, després, del Codi Civil de Catalunya, va incorporar una regulació més completa sobre els aspectes civils de protecció dels menors.

En relació amb la justícia penal, la culminació legal del procés de menors al que hem fet referència *ut supra* va suposar, també, l'adequació de la normativa catalana a la voluntat que Catalunya pogués executar correctament les funcions i les competències de l'Administració de la Generalitat en aquest àmbit. L'acomodament legal respecte a la protecció dels menors va tenir efecte a través de la Llei 27/2001, de 31 de desembre, de justícia juvenil. La finalitat bàsica d'aquesta Llei, tal com s'exposa en el Preàmbul, és "promoure i regular les eines per aconseguir la integració i la reinserció social dels menors i dels joves als quals se'ls aplica, mitjançant l'articulació de programes i d'actuacions que han de tenir un caràcter fonamentalment educatiu i han de respectar plenament els drets".

Posteriorment, el nou Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006 ha reconegut que "els menors tenen dret a rebre l'atenció integral necessària per al desenvolupament de la seva personalitat i el seu benestar en el context familiar

i social". En el mateix sentit, estableix que "en totes les actuacions dutes a terme pels poders públics o per institucions privades, l'interès superior de l'infant ha de ser prioritari". Per tant, veiem que, amb l'Estatut d'Autonomia, es prioritza que totes les actuacions on intervinguin menors d'edat vagin encaminades a protegir el nen o la nena, ja sigui tant en les interaccions amb les institucions públiques o privades com en la seva vida quotidiana.

Finalment, des de l'àmbit autonòmic, es va aprovar una Llei més, la Llei 14/2010, de 24 de maig, dels drets i de les oportunitats en la infància i en l'adolescència. Aquesta Llei, a més de reconèixer els drets dels infants i dels adolescents, fa referència a les seves oportunitats i pretén establir mesures concretes per fer possible el ple exercici dels drets reconeguts als infants en aquesta Llei i en les Convencions Internacionals, perquè puguin desenvolupar-se com a ciutadans. Per fer-ho, aposta per crear canals o instruments perquè els infants i els adolescents puguin expressar la seva visió de les coses i puguin participar en la presa de decisions de la comunitat i així facilitar-los un futur encaix com a persones responsables en una societat adulta. Aquest text legal té l'esperit de fomentar actuacions preventives per a sensibilitzar la ciutadania i promoure el benestar de la infància i un dels seus objectius és combatre el maltractament infantil. Això es demostra en el seu títol IV, el contingut del qual se centra en la creació d'un centre especialitzat per a la investigació sobre maltractament infantil i que, així mateix, sigui d'utilitat per a la formació, prevenció i atenció en els àmbits policials, sanitaris i educatius.

Malgrat els avenços produïts, no hi ha hagut un desenvolupament dels drets dels menors víctimes en el sistema de justícia penal comparable al dels drets i garanties dels menors infractors o investigats per la comissió d'un fet delictiu. La major part de les mesures dutes a terme s'han centrat a consolidar un catàleg de drets del menor a la societat, però l'interès superior del menor no impera de la mateixa forma quan més necessari hauria de ser, en el moment en què una nena o un nen ha estat víctima d'un il·lícit penal.

La Llei 4/2015, de 28 d'abril, de l'Estatut de la Víctima del Delicte reconeix expressament una sèrie de drets a totes les víctimes d'un delicte i estableix un

estàndard més exigent de protecció de les víctimes menors d'edat en el si del procés penal, de manera que l'*interès superior del menor* actuï com a guia a l'hora d'imposar qualsevol mesura en el marc d'un procediment penal.

El reconeixement de la víctima, com hem assenyalat anteriorment, en els últims anys s'ha convertit en un dels principals centres d'interès de les polítiques europees i nacionals. La Directiva UE 2012/29, de 25 d'octubre, per la qual s'estableixen normes mínimes sobre els drets, el suport i la protecció de les víctimes de delictes (i per la que se substitueix la Decisió marc 2011/220/JAI), entén que els delictes són un injust contra la societat i una violació d'un dels drets individuals per qui els pateix. Per això, s'ha de reconèixer a les víctimes d'un delicte i tractar-les de forma respectuosa, sensible i professional, sense discriminar-les, tenint en compte l'edat, el sexe o una possible discapacitat o la maduresa de la víctima del delicte.

El conjunt de mesures que han d'adoptar els Estats membres quan les víctimes siguin menors, amb el clar objectiu d'evitar la victimització secundària, són:

- a) Prendre declaració sense dilacions indegudes i enregistrament per facilitar la preconstitució de la prova. Igualment, l'ús de dependències adequades per a aquestes preses de declaració.
- b) Defugir qualsevol contacte amb el presumpte agressor, formular preguntes en llenguatge intel·ligible o la flexibilitat en la pràctica de l'interrogatori per adaptar-se a la personalitat de la víctima. En aquest mateix sentit, establir mesures especials com la celebració de les audiències a porta tancada, l'ús de paravents o altres objectes per evitar el contacte entre víctima i infractor o l'assistència de professionals adequats a aquest efecte.
- c) Impedir que es difonguin informacions que puguin conduir a la seva identificació.
- d) Proporcionar informació i suport necessari i, sobretot, adaptat a les víctimes especialment vulnerables com els menors.

A més, l'article 22 de la Directiva disposa que els Estats membres vetllaran perquè les víctimes rebin una avaluació puntual i individual, d'acord amb els procediments nacionals, per determinar les necessitats especials de protecció i si, i en quina mesura, podrien beneficiar-se de mesures especials en el curs del procés penal, pel fet que siguin particularment vulnerables a la victimització secundària o reiterada, a la intimidació o a les represàlies¹⁰.

Al costat de la Directiva, l'Estatut de la Víctima pretén visibilitzar els menors víctima i, per aconseguir-ho, ofereix mesures concretes per protegir-los i així facilitar la seva recuperació integral. Algunes de les mesures dutes a terme per a la seva protecció són: les gravacions de les seves declaracions i la pràctica d'aquestes com a prova preconstituïda, la declaració davant de persones expertes (psicòlegs o pedagogs), la declaració sense dilacions indegudes o l'ús de dependències adequades per a la presa de declaració. Sobre aquestes mesures ens endinsarem més endavant, però ara volem deixar anotat que l'especial vulnerabilitat del menor implica que el procés ha d'adaptar-se al menor i, de fet, a poc a poc, ja ho va fent.

Des de la perspectiva dels arguments que acabem d'aportar, afirmar que un menor d'edat víctima necessita una protecció especial és obvi, sobretot quan un menor pateix un maltractament o un atemptat contra la seva indemnitat o llibertat sexual. La victimització infanto-juvenil apareix quan una nena, un nen o un adolescent pateix un dany ocasionat per un comportament contrari a les normes socials d'un altre individu o grup, comportant-li efectes greus en el seu desenvolupament, podent perpetuar-se aquests fins a l'edat adulta i afectar negativament a múltiples àrees de la seva vida¹¹. La victimització primària reflecteix els efectes directes de caràcter físic, econòmic, psicològic i/o social que es produeixen en la víctima a conseqüència d'un fet delictiu¹². Però, com hem

¹⁰ PEREIRA PUIGVERT, S., "La víctima especialmente vulnerable a la luz de las indicaciones internacionales: los instrumentos de tutela en el proceso penal español" en AAVV (Bianchetti, R., Lupària, L. Mariani, E., eds., *Autori e vittime di reato. Gli obblighi dello Stato alla luce del diritto internazionale*, Maggioli Editore, pp. 69-79, 2018.

¹¹ PEREDA BELTRAN, N., "¿Cuánta violencia es demasiada? Evaluación de la Polivictimización en la infancia y la adolescencia" en *Papeles del psicólogo*, Vol. 40(2), pp. 101-108, 2019.

¹² SEMPERE, S., "La protección de la víctima menor de edad y la la victimización secundaria" *Actualidad Jurídica Iberoamericana*, 13, 2020.

dit, entenem que, per la seva condició de nen o nena, hem de considerar al menor com una víctima especialment vulnerable, ja que aquests efectes en un menor poden ser especialment greus i projectar-se fins a la vida adulta.

Els efectes de la victimització han sigut estudiats per la victimologia, que és la ciència multidisciplinària encarregada del coneixement relatiu als processos de victimització i desvictimització. És a dir, la victimologia s'ocupa d'estudiar la manera en què una persona esdevé víctima, de les diferents dimensions de la victimització (primària, secundària i terciària) i de les estratègies de prevenció i reducció d'aquestes, així com del conjunt de respostes socials, jurídiques i assistencials destinades a la reparació i reintegració social de la víctima¹³. D'entrada, aquesta ciència estudiava les experiències més greus per a les nenes, nens i adolescents, com poden ser l'abús físic i sexual¹⁴. Ara bé, en els últims temps, es considera que la victimització no només apareix lligada a les experiències més greus, sinó que els seus efectes es desprenen també d'altres conductes, com ara delictes comuns (robatoris o agressions físiques), l'exposició a la violència familiar i, més recentment, fins i tot, conductes comeses mitjançant la xarxa (*ciberbullying, sexting online, online grooming*).

Lamentablement, no podem afirmar que tots els menors que pateixen victimització siguin reconeguts com a víctimes d'un delicte per part del sistema de justícia penal, ja que només una petita part de la victimització, especialment la sexual, és denunciada. Així, un estudi de PEREDA, ABAD i GUILERA (2016) realitzat a Catalunya revela que només el 9,3% dels casos d'abús sexual infantil havien estat denunciats a la policia o als jutjats¹⁵. La taxa de denúncia és baixa també en altres formes de victimització que afecten els infants i adolescents. En diferents estudis s'han trobat taxes de silenci al voltant del 70% entre nens,

¹³ TAMARIT SUMALLA, J.M^a., "La victimología: cuestiones conceptuales y metodológicas", *Manual de Victimología*, Tirant lo Blanch, p.17, 2006.

¹⁴ FINKELHOR, D., "Developmental victimology. The comprehensive study of childhood victimizations". In DAVIS, R.C., LUIRIGIO, A.J., & HERMAN, S. (Eds.), *Victims of crime* (3rd ed.), Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2007.

¹⁵ PEREDA, N., ABAD, J., & GUILERA, G., "Lifetime prevalence and characteristics of child sexual victimization in a community sample of Spanish adolescents". *Journal of Child Sexual Abuse*, 25(2). p.142- 158, 2016.

nenes i adolescents víctimes d'assetjament escolar¹⁶. Alguns dels motius pels quals els menors decideixen no denunciar, poden ser, l'estigma o l'etiquetatge de ser considerats una persona deslleial, traïdora o poc fiable, l'expulsió d'una comunitat o la marginació dins d'un grup¹⁷. Al problema de la xifra negra cal afegir-hi la baixa taxa de fracàs dels casos judicialitzats. La major part de casos denunciats són arxivats i no arriben a judici i el motiu principal és la manca de proves, ja que molts d'aquests delictes es cometen a la intimitat i només es compta amb la declaració del menor¹⁸.

En relació amb el que acabem d'exposar, PEREDA opina que la victimització infanto-juvenil constitueix un greu problema social. Afirmar que a Europa s'han obtingut percentatges de victimització en menors del 84,1% a Suècia o del 83,8% a Regne Unit. Si creuem a l'altra banda de l'oceà, les xifres tampoc són menors, per exemple, als Estats Units d'Amèrica són d'un 79,6%, a Xile d'un 89% i al Vietnam arriben a 94,3%. Per la seva part, afirma que a Espanya s'han obtingut percentatges d'entre 83% i 88,4% a Catalunya, 90,8% a la Comunitat Valenciana i del 91% al País Basc¹⁹.

Totes aquestes xifres aportades fins al moment condueixen a pensar que la nostra societat té un problema molt greu amb la violència que viuen les nenes i els nens. El greuge és particularment important quan el menor d'edat és víctima d'abusos sexuals i en els supòsits de polivictimització.

¹⁶ SMITH, P.K., & SHU, S., "What good schools can do about bullying. Findings from a survey in English schools after a decade of research and action". *Childhood*, 7(2), 2000, págs. 193-212.
WHITNEY, I., & SMITH, P.K., A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research*, 35(1), pp. 3-25, 2008.

¹⁷ HALLSWORTH, S., & YOUNG, T., "Crime and silence: "Death and life are in the power of the tongue", (Proverbs 18:21). *Theoretical Criminology*, 12(2), pp. 131-152, 2008.

¹⁸ TAMARIT SUMALLA, J.M^a., GUARDIOLA LAGO, M.J., HERNÁNDEZ-HIDALGO, P. i PADRÓ-SOLANET, A., "La victimización sexual de menores de edad: un estudio de sentencias" en *Revista Española de Investigación Criminológica*, artículo 5, número 12, 2014.

¹⁹ PEREDA BELTRÁN, N., "¿Cuánta violencia es demasiada? (2019), *op. cit.*, p. 102.

3. La LOPIVI (2021): nova resposta a la victimització infantil i adolescent

Per tractar de pal·liar aquest desconcert de xifres i aconseguir reduir-les, el legislador ha apostat per executar plans específics que permetin fer front a aquesta realitat delictiva. La LOPIVI parteix, segons indica la seva Exposició de Motius, de la idea que “la lluita contra la violència a la infància és un imperatiu de drets humans”. Aquesta Llei entén que la violència sobre persones menors d’edat és una realitat execrable i estesa i que, a més, pot passar desapercebuda per la intimitat dels àmbits en els quals té lloc. Per aquests motius, pretén lluitar contra la violència sobre la infància i l’adolescència des d’una aproximació integral, proporcionant una resposta extensa a la naturalesa multidimensional dels seus factors de risc i les seves conseqüències. A més, atorga una prioritat essencial a la prevenció, socialització i l’educació, tant entre les persones menors d’edat com entre les famílies i la societat civil. Així mateix, estableix mesures de protecció, detecció precoç, assistència, reintegració de drets vulnerats i la recuperació de la víctima. Aquesta, s’erigeix com una Llei transversal que intenta regular totes aquelles actuacions que puguin contribuir a fer que la violència en nenes, nens i adolescents es redueixi notablement i connecti de forma directa amb un desenvolupament sa de la nostra societat.

Per això, en el títol preliminar s’estableix què s’ha d’entendre per violència sobre la infància i sobre l’adolescència i determina quines són les finalitats i criteris d’aquesta Llei. També regula la formació especialitzada, inicial i continua, dels professionals que tinguin un contacte habitual amb persones menors d’edat, i recull la necessària cooperació i col·laboració entre les administracions públiques.

El títol I detalla els drets de les nenes, els nens i els adolescents respecte a la violència. Entre ells: el dret a la informació i assessorament, a ser escoltats o escoltades, a l’atenció integral, a intervenir en el procediment judicial o a l’assistència jurídica gratuïta.

El títol II se centra en el deure de comunicació de les situacions de violència. Imposa l’obligació de comunicar de forma immediata a l’autoritat competent

l'existència d'indis de violència sobre un menor. Per fer-ho, s'estableix l'obligació a les administracions públiques de facilitar mecanismes adequats de comunicació i d'intercanvi d'informació. A més, se li dona al menor un paper important en la comunicació de les agressions. És a dir, es pretén que els menors gaudeixin dels mitjans essencials i accessibles per tal que siguin ells mateixos (o aquells que hagin presenciat una situació de violència) els qui puguin comunicar-ho de forma senzilla i segura. Per assolir aquest extrem, se'ls dota de mecanismes segurs que protegeixin els menors. La implementació de línies telefòniques gratuïtes d'ajuda als menors és una de les mesures per garantir aquesta comunicació.

El títol III, per una banda, preveu que l'Administració General de l'Estat ha de disposar d'una estratègia per aconseguir l'erradicació de la violència en els menors d'edat. Especialment, prioritza la sensibilització, la prevenció i la detecció de forma precoç de la violència sobre la infància i l'adolescència, amb especial incidència en els àmbits familiars, els centres educatius, els centres de salut i els serveis socials, les noves tecnologies, l'esport, l'oci i les Forces i Cossos de Seguretat. Per altra banda, aquest títol reforça els recursos d'assistència, assessorament i atenció de les famílies per evitar els factors de risc i augmentar els factors de prevenció.

La LOPIVI posa especial èmfasi en els centres educatius ja que els considera imprescindibles per tractar-se de l'entorn socialitzador central de la vida de les nenes, els nens i els adolescents. Vist això, desenvolupa diverses mesures de prevenció i detecció precoç de la violència. Altrament, s'ocupa dels centres de salut, proposant la creació d'una nova comissió envers la violència en les nenes, nens i adolescents amb el manament d'elaborar un protocol comú d'actuació sanitària per a l'erradicació de la violència en la infància i l'adolescència. Ens sembla molt rellevant que per primer cop es tracti la salut mental, indefugible des del punt de vista del desenvolupament del menor.

Altres àmbits que té en compte aquest títol són l'esport i l'oci, establint protocols d'actuació enfront de la violència; Internet, regulant actuacions per garantir un ús segur i responsable per part de les nenes, nens i adolescents, famílies, personal

educador i professionals que treballen amb persones menors d'edat. I, finalment, pretén garantir que totes les Forces i Cossos de Seguretat (en l'àmbit estatal, autonòmic i local) disposin d'unitats formades i especialitzades en la investigació i prevenció, detecció i actuació en situacions de violència sobre persones menors d'edat, perquè estiguin preparades per a una correcta i adequada actuació.

El títol IV estableix l'obligatorietat d'aplicar protocols d'actuació als centres de protecció de persones menors d'edat i una atenció reforçada per a les actuacions específiques de prevenció, detecció i intervenció en possibles casos d'abús, explotació sexual i tràfic d'éssers humans que tinguin com a víctimes a persones menors d'edat subjectes a mesures protectores o que resideixin en centres residencials.

Com s'ha vist, la LOPIVI desenvolupa un conjunt de mesures per a la prevenció, protecció, detecció i investigació de la violència en nenes, nens i adolescents. Però més enllà de la victimització primària, la Llei té en compte que l'entorn judicial és ben sovint una font de victimització secundària per a les víctimes menors d'edat²⁰. La manca de control, el sentiment d'indefensió davant del victimari i el sistema d'avaluació i justícia que, a vegades, reconstrueix aquestes característiques en tractar amb l'infant són algunes de les conseqüències negatives per als menors víctima. També genera victimització secundària la *mala praxi* de professionals sense formació especialitzada, la repetició de declaracions o reconeixements, les exploracions innecessàries per part de personal mèdic o els interrogatoris portats a terme en seus policials de forma poc adequada a les necessitats dels infants²¹. La victimització secundària és el dany ocasionat a un menor durant l'avaluació, detecció i denuncia derivats de l'actuació del sistema de justícia²². Aquesta victimització secundària, així mateix,

²⁰ MORGAN, J., & ZEDNER, L., *Child victims: Crime, impact and criminal justicis*. UK: Clarendon Press, 1992.

²¹ BACA BALDOMERO, E., ECHEBURÚA ODRIOZOLA, E., i TAMARIT SUMALLA, J.M^a., (Coord), *Manual de Victimología*. Valencia. Tirant lo Blanch, 2006.

²² DANCING-ROSENBERG, H., "Sexual assault victims: Empowerment or revictimization? The need for a therapeutic jurisprudence model", en RONEL, N., JAISHANKAR. R., i BENSIMON, M., (eds.), *Trends and Issues in Victimology*, Netherlands: Kluwer, pp. 150-174, 2008.

influeix en el testimoni de la víctima i en la seva forma de relatar els fets, la qual pot comportar dubtes sobre la veracitat del seu relat²³.

De forma clarificadora, la Recomanació (2006) 8, de 14 de juny de 2006, del Comitè de Ministres del Consell d'Europa, sobre assistència a les víctimes de delictes, defineix la victimització secundària com “la victimització que es produeix, no com a resultat directe del fet delictiu, sinó per la resposta de les Institucions i els particulars a la víctima”²⁴. Per la seva part cap de les Lleis esmentades anteriorment, protectores dels drets del menor o del menor víctima, defineixen el concepte de victimització secundària; el que fan és oferir mesures per combatre-la.

Per trobar una conceptualització en l'àmbit estatal hem de recórrer a la Guia de bones pràctiques per a la presa de declaració de víctimes de violència de gènere²⁵, elaborada per l'Observatori contra la violència domèstica i de gènere.

En l'àmbit legislatiu català trobem una definició de victimització secundària en relació amb les víctimes de violència de gènere. La Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, en el seu article 3-h, la conceptualitza com “el maltractament addicional exercit contra les dones que es troben en situacions de violència masclista a conseqüència, directa o indirecta, dels dèficits (quantitatius i qualitatius) de les intervencions dutes a terme pels organismes responsables, així com per les actuacions no encertades provinents d'altres agents implicats”.

Assolit tot el que s'ha exposat fins ara, convé posar el focus en la victimització secundària ocasionada pels agents directament involucrats en el sistema (policies, metges, jutges, fiscals, etc.). Entenem que durant el transcurs d'un procés, aquests agents haurien d'intentar protegir el menor de la revictimització,

²³ PEREIRA PUIGVERT, S., ORDOÑEZ PONZ F., “El modelo Barnahus para una mayor tutela de las víctimas de abusos sexuales” en AAVV (ÁLVAREZ ALARCÓN A.) *Justicia y personas vulnerables en Iberoamérica y en la Unión Europea*, p. 678, Tirant lo Blanch, 2021.

²⁴ Vid: www.search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805afa5c.

²⁵ <https://www.cgpe.es/wp-content/uploads/2018/11/Gu%C3%ADa-de-buenas-pr%C3%A1cticas-toma-declaraci%C3%B3n-de-v%C3%ADctimas-de-violencia-de-g%C3%A9nero.pdf>.

doncs, aquest prové de patir una primera victimització ocasionada per les conseqüències negatives del mateix delictes. En canvi, el que ens trobem ben sovint és que la víctima, o bé decideix no denunciar per la por o la inseguretat que pot comportar ser víctima d'un delictes i les conseqüències negatives que es poden suscitar al seu voltant, o bé sol·licita ajuda i assistència a un sistema de justícia que el que aconsegueix no és una altra cosa que fer reviure els "fantasmes del passat" i que la víctima se senti més víctima que mai.

Si bé és cert que la victimització secundària pot aparèixer en tots els delictes patits per les nenes o els nens, on més s'evidencia és en els menors que pateixen violència, i, especialment, quan aquesta apareix en forma d'abusos sexuals. Com veurem a continuació, si les dades de *violència primària* en nenes i en nens ja són alarmants, considerem que el legislador ha d'instar totes les eines disponibles per reduir significativament, per no dir, fer desaparèixer, la victimització secundària o la revictimització. A més, en relació amb l'interès *superior del menor*, els processos judicials han de pretendre la consagració del principi d'agilitat o immediatesa per evitar perjudicis innecessaris.

Podem afirmar que el procés judicial no ofereix les garanties suficients per assolir que una víctima menor d'edat, i en major mesura una nena o un nen víctima de violència, pugui denunciar uns fets sense que pel camí torni a patir una experiència de victimització. Per aquest motiu, la protecció dels menors ha d'abraçar també la protecció de la victimització secundària. S'han d'evitar els perjudicis ocasionats a la víctima pel desenvolupament del procés penal posterior al delictes, que són especialment preocupants en els casos de les nenes, nens i adolescents víctimes d'atemptats contra la indemnitat o la llibertat sexual.

Catalunya va ser precursora en la protecció del menor davant de la victimització secundària en el procés penal. La Llei 14/2010, de 24 de maig, dels drets i de les oportunitats en la infància i l'adolescència, va ser la primera regulació dins de l'àmbit estatal en potenciar la coordinació entre el personal clínic i el personal forense, per així evitar dobles exploracions i recollides de mostres, fomentant un sistema únic que esquivés els efectes produïts per un procés penal. També ho va ser en proporcionar a les nenes, als nens i als adolescents víctimes de

maltractaments físics i psíquics (incloent-hi aquí els sexuals), protecció especial, urgent i suport psicològic, educatiu i social. A més, incentiva la utilització dels mitjans necessaris perquè les declaracions que les nenes, nens o adolescents víctimes de maltractaments físics, psíquics o sexuals, en el marc d'un procediment penal, puguin dur-se a terme sense que hi hagi una confrontació visual amb el presumpte agressor. A la vegada, promou la intervenció del personal tècnic per tal que transmeti d'una forma adaptada les preguntes formulades per les parts. Finalment, pretén assegurar la pràctica de la prova anticipada establerta per la Llei d'Enjudiciament Criminal i la realització d'aquesta prova per mitjans que permetin una reproducció audiovisual posterior.

L'Estatut de la Víctima de 2015, per la seva part, també va incorporar notòries millores per a la protecció dels infants enfront la victimització secundària. S'estableix que el Fiscal, davant d'una víctima menor, haurà d'adoptar les mesures adequades al seu *interès superior* quan resulti necessari per impedir o reduir els perjudicis que es puguin derivar d'un procés. D'això se n'ocupa l'article 26, desenvolupant les mesures que poden dur-se a terme. En aquest sentit, algunes de les mesures adoptades són: 1) les declaracions realitzades en fase d'investigació seran gravades per mitjans audiovisuals i quan es consideri oportú es podran utilitzar com a prova preconstituïda; 2) la realització de la declaració de la víctima serà realitzada per experts; 3) implementació de cursos de formació sobre la víctima i de la víctima menor d'edat pels membres de l'Administració Pública.

De la mateixa manera, pel que fa a la protecció de la víctima menor d'edat també es va pronunciar la Fiscalia General de l'Estat amb la Circular nº3, de 10 de novembre de 2009, sobre protecció de menors víctimes i testimonis. Aquesta Circular formula una doctrina sobre com s'han de dur a terme les declaracions dels menors víctimes en un procediment penal; quin ha de ser el paper del Ministeri Fiscal durant les declaracions i diferents mesures per intentar reduir la victimització secundària que pateixen els menors d'edat durant el procés. Entre les mesures proposades hi trobem: la prova preconstituïda, la declaració del

menor en una sala separada (les conegudes com a *Sales Gesell*) o per mitjà de videoconferència o per circuit de vídeo tancat²⁶.

Les mesures a les quals hem fet referència per protegir els menors de la victimització, a la pràctica, són poc utilitzades. Segons dades proporcionades per l'ONG *Save the Children*, només en 1 de cada 3 menors es fa ús de la prova preconstituïda enlloc d'efectuar la declaració en seu judicial²⁷. Alguns jutjats no disposen de mitjans suficients per adaptar sales aïllades on els infants puguin declarar, la qual cosa suposa que sigui molt probable que el menor i l'agressor es trobin a l'entrada o sortida del plenari. Per altra banda, centrant-nos en els abusos sexuals, existeix una falta de coordinació notable entre els agents implicats en la detecció dels abusos sexuals. Els múltiples protocols d'actuació existents i, fins i tot, el desconeixement dels procediments a seguir suposa que, un cop iniciat el procediment judicial, no s'assoleixi l'interès superior del menor, ja que se centra en l'enjudiciament del delicte i tracta al menor únicament com un testimoni del qual obtenir proves.

Com veurem a continuació, la LOPIVI pretén solucionar molts dels problemes exposats fins ara. Cal dir que és la Llei que més s'ocupa i que en major mesura vetlla per evitar la victimització secundària. Ara bé, la gran aportació d'aquesta Llei sobre victimització secundària la podem apreciar en els apartats cinquè a catorzè de la disposició addicional primera. Aquests apartats configuren de forma completa i sistemàtica la prova preconstituïda, fixant les exigències necessàries per a la seva validesa. Així mateix, s'estableix per primer cop, amb la finalitat de promoure l'interès superior del menor i cercant la protecció dels menors d'edat més vulnerables, *l'obligatorietat de què un menor de 14 anys ofereixi la seva declaració de forma preconstituïda*²⁸. D'altra banda, els menors de 18 anys i més

²⁶ Per conèixer més detalls de la doctrina de la Fiscalia General de l'Estat sobre la protecció de les víctimes menors, vegeu <https://www.boe.es/buscar/doc.php?coleccion=fiscalia&id=FIS-C-2009-00003>.

²⁷ <https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/sota-el-mateix-sostre-web-doble.pdf>.

²⁸ Més àmpliament: ARANGÜENA FANEGO, C., Declaración de personas vulnerables y preconstitución de la prueba en el proceso penal. *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, vol. 8, n. 3, p. 1093-1126, set./dez. 2022. O CASANOVA MARTÍ, R., La prueba preconstituída como mecanismo de protección de las personas menores víctimas de violencia sexual en el proceso penal a la luz del nuevo artículo 449 TER LECrim en *Revista Vasca de Derecho Procesal y Arbitraje*, 2, 2022, pp. 77-91.

grans de 14 anys, també podran optar perquè es preconstitueixi la seva declaració com a prova. A més, aquesta norma també modifica la regulació de les mesures cautelars civils i penals que puguin afectar un menor d'edat.

Per altra banda, a través de la disposició final quarta, es regula la necessitat de formació especialitzada a la carrera judicial i fiscal, en el cos de lletrats i a la resta del personal al servei de l'Administració de Justícia. A la vegada, s'estableix la possibilitat que, a les unitats administratives, entre les quals es troben els Instituts de Medicina Legal i Ciències Forenses i les Oficines d'Assistència a les Víctimes, dependents del Ministeri de Justícia, s'incorporin com a funcionaris altres professionals especialitzats en les diferents àrees d'actuació d'aquestes unitats, reforçant així el caràcter multidisciplinari de l'assistència que s'oferirà a les víctimes.

Altres elements a considerar (el contingut del qual pensem que és rellevant per tal de protegir el menor de la revictimització) són: el termini de prescripció dels delictes més greus comesos contra persones menors d'edat es fixarà a partir de què la víctima hagi assolit l'edat de 35 anys; s'incorporen nous tipus delictius per esquivar la impunitat de conductes efectuades a través de mitjans tecnològics i de comunicació, que produeixen greus riscos per a la vida i la integritat de les persones menors d'edat, així com una gran alarma social. A més, s'incorpora l'actual jurisprudència del TS, que permet que la víctima es mostri part en el procés un cop hagi transcorregut el termini per formular l'escrit d'acusació, sempre que s'afegeixi a l'escrit d'acusació formulat pel Ministeri Fiscal o per la resta de les acusacions personades, salvaguardant així la tutela judicial efectiva de les víctimes del delicte de violència. En la mateixa línia, s'estableix una excepció al règim de dispensa de l'obligació de denunciar i s'estableix l'obligatorietat de denunciar el cònjuge i els familiars propers de la persona que hagi comès un delicte greu contra una persona menor d'edat.

Es veu també un reflex del *model Barnahus* en la nova LOPIVI que aposta, al llarg de tot el seu articulat, per la necessària coordinació, integració en les actuacions i multidisciplinarietat, característiques pròpies del model *Barnahus*. Altres aspectes coincidents amb *Barnahus* són els que es recullen expressament

en aquesta Llei Orgànica com el dret d'atenció integral referit al fet que sigui el sistema i els agents del sistema els que s'adaptin al nen o que les administracions públiques han d'adoptar les mesures de coordinació necessàries entre tots els agents implicats amb l'objectiu d'evitar la victimització secundària dels nens, les nenes i els adolescents amb qui, en cada cas, hagin d'intervenir. Les administracions públiques procuraran que l'atenció a les persones menors víctimes de violència es faci en espais que comptin amb un entorn amigable adaptat al nen, nena o adolescent, o la prevenció de la violència des dels serveis socials.

Last but not least, i íntimament relacionat amb aquest treball, la disposició final vintena contempla un manament al Govern de l'Estat per a l'elaboració de dos projectes de llei, la finalitat dels quals és constituir *l'especialització de la jurisdicció penal i civil, així com la del Ministeri Fiscal per poder enjudiciar els delictes violents comesos contra les nenes, nens i adolescents*. En aquest punt és on connecta la LOPIVI amb el nostre estudi. Tanmateix, tot i haver transcorregut més d'un any des de l'aprovació d'aquesta previsió legal, no s'ha dut a terme la reforma legal necessària. El projecte de Llei Orgànica d'Eficiència Organitzativa del Servei Públic de Justícia, pel que es preveu la reforma de la Llei Orgànica del Poder judicial, amb entrada al Congrés de Diputats el 22 d'abril de 2022, aborda la implantació dels tribunals d'instància i les oficines de justícia, però no inclou els jutjats especialitzats objecte en relació amb menors, tot i l'ampli tractament que dedica a les Seccions de violència contra la dona, els jutjats de família (en l'àmbit civil) i les Seccions de menors, que segueixen referides exclusivament als casos de menors infractors.

4. Metodologia

La metodologia adequada en aquest cas respon a les línies del pluralisme metodològic: concepció normativa i doctrinal, realitat social i connexió entre ambdues. A tal efecte i en un pla més concret, el disseny de la recerca ha estat determinat per la seva amplitud i diversificació.

Per altre costat, el mètode científic-jurídic de recerca utilitzat ha estat el propi de l'àmbit del dret amb el suport d'un estudi criminològic. Així doncs, hi hagut una recerca i anàlisi de dades normatives, de literatura jurídica però també la realització d'un qüestionari i extracció i avaluació de resultats.

Las revisió d'estudis previs s'ha fet a partir d'una cerca de fonts bibliogràfiques relacionades amb l'objecte d'estudi, mitjançant cercadors avançats amb combinacions de paraules i operadors booleans, tal i com es pot apreciar a la taula següent. Quasi tota la bibliografia existent és en anglès.

Terme 1	Terme 2	Nombre	Incòs a la base	
Operador Booleà "Y" Materia				
Problem solving court	Gender Violence	2	1	
	Child abuse	5	0	
	Child violence	2	0	
	Child sexual violence	1	0	
	Domestic violence	27	10	
	Operador Booleà: "Y" / Qualsevol camp i títol			
	Gender Violence	1	1	
	Child abuse	4	1	
	Child violence	1	0	
	Child sexual violence	0	0	
	Domestic violence	11	1	
Specialized court	Operador Booleà: "Y" / Qualsevol camp i matèria			
	Gender Violence	25	3	
	Child abuse	69	5	
	Child victim	25	3	
	Child sexual violence	10	0	
	Domestic violence	59	7	

Després de l'aportació sòlida de bibliografia, s'ha abordat l'estudi a partir d'una delimitació del treball de camp definint les línies d'actuació, les unitats d'informació rellevants i els mètodes de recopilació de dades i anàlisi de resultats.

Hem partit d'un pla de recerca que permeti una aproximació a l'estat de la qüestió dels jutjats d'especialització en diferents països i a través de la informació d'una pluralitat de subjectes, tots ells vinculats al món jurídic. No volíem aconseguir una generalització estadística sinó respostes d'un perfil concret de participants i també de procedència geogràfica concreta, dividits entre països de la Unió Europea i països d'Amèrica llatina.

A continuació, s'adjunta la transcripció del qüestionari enviat i retornat pels diferents professionals dins d'un termini marcat. A efectes d'una major contextualització, en alguns casos, també s'han celebrat reunions virtuals per acotar o delimitar extrems de les diferents preguntes:

Qüestionari

1. Existeixen al seu Estat jutjats o tribunals penals especialitzats per als casos de

a) Violència de parella i/o de gènere

b) Violència domèstica o familiar

c) Violència contra infants

En cas de respondre afirmativament a, almenys, una de les opcions anteriors:

2. Denominació del jutjat o tribunal

3. Són òrgans especialitzats o una jurisdicció diferenciada?

4. Per a quins delictes tenen competència?

5. En quina fase processal tenen competència (admet resposta múltiple):

a) Instrucció

b) Enjudiciament

c) Execució

6. A tot el territori de l'Estat o en una part?

7. Els jutges tenen dedicació exclusiva o compartida amb altres jutjats?

8. Els jutges són membres de la carrera judicial?

9. Com són elegits els jutges? En quina mesura l'elecció ve determinada per?

a) Motivació personal

- b) Formació especialitzada
- c) Millora d'expectatives a la carrera professional
- d) Incentius econòmics
- e) Afinitat amb els objectius pels quals s'ha creat l'òrgan especialitzat
- f) Necessitat de cobrir els llocs vacants (poca motivació entre els jutges)

10. Quina valoració fa de l'actuació dels jutjats tenint en compte:

- a) Consecució dels objectius pels quals han estat creats (afavorir la persecució de certs delictes i la protecció de determinades víctimes)
- b) Respecte a les garanties jurídiques i processals
- c) Funcionament (eficàcia, celeritat...)
- d) Evitació de la victimització secundària.

Aquest qüestionari s'ha enviat a:

Cinc professionals/operadors jurídics d'Alemanya

Cinc professionals/operadors jurídics de Portugal

Tres professionals/operadors jurídics de França

Cinc professionals/operadors jurídics d'Itàlia

Tres professionals/operadors jurídics de Luxemburg

Dos professionals/operadors jurídics de Polònia

Dos professionals/operadors jurídics de Suècia

Dos professionals/operadors jurídics de Brasil

Tres professionals/operadors jurídics de Colòmbia

Dos professionals/operadors jurídics de Perú

S'han obtingut respostes de tots els països, excepte de Suècia. A l'apartat corresponent d'aquesta memòria exposarem els resultats obtinguts.

5. Els jutjats especialitzats

La revisió de la bibliografia ens ha permès obtenir una visió de la situació dels jutjats especialitzats a nivell internacional. Els casos que han estat objecte d'estudi són fonamentalment experiències en països anglosaxons, a més d'alguns estudis referits a alguns països llatinoamericans (Brasil, Equador, Guatemala).

No hi ha estudis sobre països europeus, atesa (ho veurem properament) la manca de jutjats especialitzats en aquest àmbit geogràfic, amb l'excepció dels *Jutjats de violència contra la dona a Espanya*. En qualsevol cas, cal tenir en compte que tampoc no trobem als països anglosaxons jutjats especialitzats dedicats específicament a delictes contra menors d'edat. El que hi ha són Jutjats de violència domèstica (JVD), denominació que utilitzarem aquí perquè és la més comú, tot i que en alguns casos aquests jutjats tenen altres noms. Aquest tipus de jutjats són entesos, en general, com una manifestació de la tendència a la creació de *problem-solving courts*, un model que es va iniciar amb la creació de jutjats sobre drogues i es va adoptar també en relació amb infractors amb una problemàtica de salut mental, sota la idea de promoure respostes al delicte en què l'orientació terapèutica prevalgui sobre la punitiva, la qual cosa inclou més flexibilitat que la pròpia dels jutjats ordinaris, col·laboració amb recursos comunitaris i remissió a serveis d'atenció als infractors. Els JVD, creats a partir de la pressió de moviments feministes i altres actors socials, inclouen una orientació cap a afavorir l'adopció de mesures de protecció i atenció a les víctimes. Han estat reconeguts com a una forma de "justícia terapèutica" o "justícia col·laborativa". Alguns autors, en canvi, veuen els jutjats especialitzats bàsicament com a "jutjats dedicats", és a dir, com una estratègia específica per atendre de manera més ràpida i efectiva determinats casos²⁹.

També s'ha destacat com, en el seu origen, aquests jutjats van servir a l'objectiu de conscienciar a la societat i als actors del sistema de justícia penal que la

²⁹ COSSINS, A., "Prosecuting Child Sexual Assault Cases: To specialize or not, that is the question", *Current issues in Criminal Justice*, 2006.

violència domèstica era un “delicte real” que mereixia atenció de les institucions com altres delictes dels què tradicionalment s’han ocupat de manera preferent³⁰.

Un estudi de LABRIOLA i altres (2010)³¹, finançat pel Departament de Justícia dels Estats Units (EUA) va trobar que en tot el país hi havia 129 jutjats especialitzats de violència domèstica, distribuïts en 41 estats, tot i que quasi la meitat (46%) eren als Estats de Nova York i Califòrnia. Més enllà dels EUA, a aquests jutjats cal afegir-hi els 50 existents al Canadà i un centenar a Anglaterra, a més d’altres a Irlanda del Nord, a Austràlia i a Sudàfrica. Els autors de l’estudi esmentat van fer una recerca a partir de dades recollides sobre el terreny als EUA i mitjançant enquestes i entrevistes a professionals. Les persones entrevistades mostraven un ampli consens en la seva concepció de les finalitats bàsiques d’aquests jutjats: incrementar la seguretat de les víctimes, promoure la responsabilitat dels infractors i prevenir violència futura. Tanmateix, hi havia força discrepàncies en relació amb altres finalitats secundàries, l’estructura dels jutjats i les pràctiques que s’hi duen a terme, en aspectes com la disponibilitat de recursos per protegir a les víctimes a les seus judicials, per fer efectius programes de rehabilitació dels infractors o les sancions pels que no els compleixen. Això no és sorprenent si hom té en compte que els jutjats no s’han creat a partir d’un model únic centralitzat.

L’estudi citat va revelar que tots els 129 jutjats existents als EUA tracten casos de violència dins de relacions parella (amb independència del sexe de la víctima i de l’ofensor) i més de la meitat accepten altres tipus de violència. Un 60% de jutjats (n=79) coneixen casos de violència contra infants.

Els resultats dels JVD es concreten en un tractament més eficient dels casos, en qüestions com reducció del temps de processament i resolució, una resposta coordinada, l’existència de personal dedicat específicament a aquests casos i, en major o menor mesura, especialitzat, l’actuació de serveis de suport que

³⁰ LASTER, K. & DOUGLAS, R., “Treating spousal violence “differently””, *Domestic Violence: Global responses*: pp. 115-139, 2000.

³¹ LABRIOLA, M., “A National Portrait of Domestic Violence Courts”, Centre for Court Innovation: New York, 2010.

arriben a un nombre més alt de víctimes i la responsabilització dels ofensors. Respecte a aquest darrer aspecte, cal tenir en compte que aquests òrgans aspiren a què la responsabilitat dels ofensors vagi més enllà de la imposició d'una pena. Hi ha resultats divergents pel que fa a les diferències entre les penes imposades per aquests jutjats i els ordinaris, ja que de vegades s'ha observat que són més greus i en altres ocasions menys.

Un altre model desenvolupat més recentment als EUA és el dels jutjats especials per a adolescents involucrats en explotació sexual comercial. Aquests jutjats han estat concebuts per oferir una resposta als menors infractors que han estat exposats a aquest tipus d'explotació sexual i parteix de la voluntat d'abordar la seva involucració en activitats delictives com a part d'una problemàtica més àmplia, en què predomina la condició de víctimes d'aquests adolescents. No és, per tant, un model de jutjat especialitzat en què es jutja a persones adultes que cometen delictes contra menors d'edat. Segons una revisió sistemàtica realitzada per GODOY i altres (2022)³², aquests jutjats (de vegades coneguts com a *girls' courts* o jutjats de tràfic de persones) combinen supervisió judicial amb serveis de tractament rehabilitador i aconsegueixen reduir el temps de resolució dels casos. Mitjançant la revisió de 40 estudis referits a 21 jutjats, tot i les diferències en la forma d'operar dels diversos òrgans, els autors van trobar resultats positius, com més dedicació a aquests casos per part del jutge i de l'equip judicial, un calendari més favorable als interessos dels menors i una vinculació amb serveis de suport als adolescents, que permet evitar les respostes essencialment punitives i basades en l'empresonament. Els autors fan recomanacions per millorar la coordinació entre institucions i la selecció de casos i conclouen que és necessari dur a terme anàlisis longitudinals per poder determinar els efectes a llarg termini de l'actuació d'aquests jutjats.

Hi ha dues experiències més que han rebut una especial atenció per part dels investigadors. Una és la dels jutjats de delictes sexuals a Sudàfrica, establerts l'any 2004 a tots els jutjats regionals. Els 54 jutjats existents no segueixen un model únic. Alguns s'ocupen de delictes sexuals comesos contra dones i infants,

³² GODOY, S. et al., "A Systematic Review of Specialty Courts in the United States for Adolescents Impacted by Commercial Sexual Exploitation", *Trauma, Violence & Abuse*, 2022.

mentre que d'altres, com el Ciutat del Cap, només tracten delictes contra infants³³. La preocupació per evitar la victimització secundària dels infants víctimes d'abús sexual i la promoció del seu benestar han estat els objectius d'aquest model. Els jutjats tenen fiscals especialitzats en aquests delictes, mentre que els jutges hi actuen de manera rotatòria. A més, aquests jutjats estan dotats amb recursos perquè els infants puguin prestar declaració en sales especials, amb professionals que els hi donen suport. Una avaluació del projecte pilot que va servir per implantar aquests òrgans especialitzats va indicar que la taxa de condemna en alguns d'aquests jutjats és superior a la dels jutjats ordinaris, però hom assenyala també aspectes negatius, com la insuficiència de finançament i uns nivells elevats d'estrès del personal.

L'altra experiència és la del jutjat de violència familiar de Manitoba, al Canadà. Aquest jutjat, establert l'any 1990, va ser el primer jutjat especialitzat a Nord-Amèrica, amb l'objectiu de donar resposta a les necessitats especials de les víctimes que es troben en una relació de confiança, dependència o parentiu amb l'acusat, incloent els infants i adolescents. Els objectius del jutjat eren evitar endarreriments, crear un entorn sensible i de suport per a les víctimes i que es poguessin adoptar les decisions més apropiades. Al començament l'especialització es va centrar en la figura d'un fiscal especialitzat, la implantació d'un servei de suport a les víctimes i la construcció d'espais adequats. Més endavant es van designar també jutges entrenats especialment per a aquests delictes. Segons URSEL, els primers anys de funcionament del jutjat va poder-se detectar un increment del percentatge de casos que acabaven amb una sentència condemnatòria i un enduriment punitiu, manifestat en més sentències que imposaven una pena de presó i per un temps més llarg, en comparació amb la mitjana nacional³⁴. COSSINS ha fet una valoració positiva d'aquesta experiència i proposa adoptar-la com a model a Austràlia, tot i que considera que seria necessari adaptar-la³⁵. Aquesta autora proposa un model d'especialització

³³ COSSINS, A., "Prosecuting Child Sexual Assault Cases: To specialize or not, that is the question", *Current issues in Criminal Justice*, 2006.

³⁴ URSEL, E.J., "The possibilities of criminal justice intervention in domestic violence: A Canadian case study", *Current Issues in Criminal Justice*, v. 8: pp. 263-274, 1997.

³⁵ COSSINS, A., "Prosecuting Child Sexual Assault Cases: To specialize or not, that is the question", *Current issues in Criminal Justice*, 2006.

que vagi acompanyat de modificacions processals, per implantar un procediment més proper al procés inquisitiu, enlloc del model acusatori prevalent als països anglosaxons. Igualment, considera necessari disposar d'un grup de jutges especialitzats, però que intervinguin en els casos de delictes contra els infants per rotació, per evitar el *burnout*.

6. Resultats de l'enquesta internacional sobre Jutjats especialitzats

6.1. Aspectes generals

Per poder obtenir informació complementària a la que ha proporcionat la revisió de la bibliografia existent, s'ha enviat el *qüestionari, transcrit a l'epígraf de metodologia, a especialistes de diversos països*. Es recullen, tot seguit, els resultats derivats de les respostes a aquest qüestionari. Amb caràcter general, s'ha pogut confirmar que a la major part de països europeus no hi ha jutjats especialitzats per a delictes contra menors d'edat, com tampoc no hi ha jutjats especialitzats de delictes en l'àmbit familiar o violència domèstica. Ens referim, en primer lloc, a diversos Estats de la Unió Europea i, posteriorment, a països de l'Amèrica llatina.

6.2. Països de la Unió Europea

a) Alemanya

Entre els països de la Unió Europea cal prestar una atenció especial a Alemanya, atès que és l'únic en què existeix una institució propera a l'objecte d'aquest estudi. La Llei d'Organització Judicial (*Gerichtsverfassungsgesetz*), de 9 de maig de 1975, reformada el 7 de juliol de 2021, reconeix expressament la competència dels Jutjats de menors (*Jugendgericht*) en els delictes en què la víctima sigui un menor d'edat. Tot i que la competència per conèixer i jutjar aquests delictes correspon als Jutjats de primera instància (*Amtsgericht*), a la secció penal dels tribunals ordinaris, l'art. 26 de la Llei d'Organització Judicial reconeix també la competència dels Jutjats de menors respecte a les infraccions penals comeses

per adults que lesionin o posin en perill als infants o joves, a més de les infraccions de les disposicions sobre protecció o educació de menors. Els Jutjats de menors estan regits per la *Jugendgerichtsgesetz* i són els competents per jutjar els menors (entre 14 i 18 anys) acusats de cometre fets delictius. El fet que un cas en què un adult cometi un delicte contra un menor sigui conegut per un Jutjat de menors està condicionat a què el Ministeri Fiscal presenti l'acusació davant d'aquest jutjat, quan així ho requereixi la millor protecció dels interessos legítims del menor que hagi de ser cridat com a testimoni o si així ho considera convenient per altres raons (art. 26-2 GVG).

A l'àmbit penal, els *Jugendgerichte* no són jutjats especialitzats, i la seva competència vindrà determinada per les circumstàncies concretes de l'art. 26 GVG. Coneixen fonamentalment dels delictes comesos per menors, i aquells en què per raons de protecció del menor (víctima o testimoni) o altres situacions, sigui preferible aquest jutjat.

On hi ha jutjat especialitzat és en l'àmbit civil, els Jutjats de família, que estan especialitzats també en mesures de violència domèstica. Són competents per a tots els assumptes de família.

Pel que fa a la dedicació dels jutges, d'acord amb les persones informants, tenen en general dedicació exclusiva a aquests jutjats i la seva actuació cal valorar-la positivament en termes de respecte a les garanties jurídiques i processals, funcionament i prevenció de la victimització secundària. Tanmateix, un dels informants indica que fins ara l'aplicació de l'art. 26 de la Llei d'Organització Judicial alemanya no ha tingut com a conseqüència una autèntica especialització d'aquests òrgans judicials.

No hi ha a Alemanya jutjats especialitzats respecte a delictes de violència domèstica o de gènere. A la pràctica, quan el delicte de violència domèstica afecta tant adults com a menors, el més normal és que l'assumpte es tramiti pel tribunal ordinari penal de primera instància.

b) Portugal

A Portugal no hi ha jutjats o tribunals especialitzats en matèria de violència contra menors, violència de gènere, violència domèstica o familiar. Els informants han assenyalat que hi ha una limitació de caràcter constitucional a la creació de tribunals especialitzats en qualsevol mena de delicte. L'article 209 de la Constitució Portuguesa, a l'apartat 4, determina que "sense perjudici del que disposa dels tribunals militars, és vedada l'existència de tribunals amb competències exclusives per a l'enjudiciament de determinats tipus delictius". Això fa inviable la creació d'aquests tipus de tribunals, sense que prèviament es faci un procediment de reforma constitucional.

Així mateix, si la víctima és nen, nena o jove poden intervenir les comissions de protecció, que no són òrgans jurisdiccionals.

c) França

A França tampoc hi ha jutjats especialitzats en l'àmbit que s'examina. Com a mesures per evitar la victimització secundària, a França, es permet que la prova preconstituïda es faci servir per a qualsevol menor de 18 anys (article 706-52 del *Code de procédure pénale*).

d) Itàlia

A Itàlia només existeix una secció especialitzada dins dels tribunals ordinaris, denominada *Tribunale per i minorenni*, que té jurisdicció civil i penal. En el cas concret de la jurisdicció penal, només quan el delinqüent no hagi complert els 18 anys en el moment de perpetrar el delicte, aquesta secció és competent per a les fases d'instrucció, enjudiciament i execució. En el supòsit de violència contra els infants per part d'un adult, la competència no és d'aquesta secció sinó dels tribunals ordinaris. Fins i tot, en els assumptes de violència de parella i/o de gènere, violència domèstica o familiar, violència contra menors i similars, la competència és del Jutjat ordinari. La secció especialitzada està formada per

jutges membres de la carrera judicial i experts en determinats àmbits com ara la psicologia, psiquiatria, pedagogia, etc.

Només a la jurisdicció civil, l'última reforma va substituir el citat *Tribunale per i minorenni* pel *Tribunale per le persone, per i minorenni e per le famiglie*, ampliant la jurisdicció a camps d'actuació que eren competència d'altres seccions del tribunal ordinari (per exemple, la secció especialitzada en tutela i curatela).

D'altra banda, com en la regulació francesa, la prova preconstituïda es preveu per a les declaracions de menors fins als 18 anys (articles 392 i següents del *Codice di procedura penale*).

e) Luxemburg

En aquest país, no hi ha tribunals especialitzats. Els Tribunals de districte (*Tribunaux d'arrondissement*) tenen la competència general per als assumptes penals, també per als que tenen el seu origen en la violència familiar.

Hi ha Tribunals de família (*Juges aux affaires familiales*), però sense competència penal. Per part seva, el Tribunal de menors i tuteles (*Tribunal de la jeunesse et des tutelles*), només intervé en matèria penal quan el menor és l'autor del delictes però no quan és la víctima.

L'acció política específica en matèria de violència familiar es manifesta a nivell administratiu (hi ha un servei d'atenció a víctimes de violència domèstica), policial (la policia té potestats per intervenir de manera immediata) i de fiscalia (hi ha una secció de la fiscalia, especialitzada en la protecció dels menors, *la protection de la jeunesse*).

f) Polònia

A Polònia no existeix cap jutjat o tribunal especialitzat en matèria de violència contra menors, violència de gènere, violència domèstica o familiar. Els informants no han destacat res més.

6.3. Països de l'Amèrica llatina

a) Brasil

Al Brasil, hi ha jutjats especialitzats en violència domèstica i familiar contra la dona, regulats per la Llei 11.340/2006. Alhora, cal tenir present que al Brasil no es diferencia entre violència de gènere i violència familiar (s'equiparen aquestes formes de violència). Per la seva banda, la Llei 13.431/2017, a l'article 23, autoritza la creació de tribunals especialitzats en delictes comesos contra nens, nenes i adolescents. A més, el Tribunal de Justícia superior brasiler s'ha pronunciat en la direcció que és imprescindible l'especialització dels òrgans judicials en aquesta matèria.

Es tracta de jutjats (tant els de violència familiar com els de violència contra infants) que tenen competència en fase d'enjudiciament i execució, ja que la instrucció és a càrrec de la fiscalia. Actuen obeint criteris de competència territorial perquè es tracta d'un Estat federat. Els seus jutges integrants tenen dedicació exclusiva i són membres de la carrera judicial mitjançant un sistema d'oposicions. Solen tenir formació però durant el seu exercici fan nombrosos cursos de perfeccionament enfocats a aquesta matèria concreta.

El sistema estructurat per la legislació brasilera inclou comissaries especialitzades per a l'atenció a les dones víctimes de violència de gènere i familiar i els consells tutelars dels menors, que són òrgans responsables per garantir la protecció de l'interès superior del menor. La fiscalia i la defensoria pública també tenen serveis d'atenció especialitzada a la dona víctima de violència de gènere i familiar.

Totes aquestes mesures, però, es poden veure reduïdes per la pobresa i la vulnerabilitat social d'alguns col·lectius.

b) Perú

Dins l'organització judicial del Perú, hi ha Jutjats especialitzats per als supòsits de violència domèstica o familiar. Es tracta d'òrgans especialitzats i s'anomenen Jutjats de Família amb subespecialitat en violència contra la dona i els integrants del grup familiar.

Aquests òrgans coneixen dels delictes tipificats al Codi Penal de femicidi (article 108-B), lesions (articles 121-B, 122, 122-B, en concordança amb l'article 124-B), violació sexual (articles 170, 171, 172, 173, 173-A i 174, i les formes agreujades de l'article 177) i actes contra el pudor en menors (article 176-A). El 2021, es va ampliar la competència als delictes següents: delictes d'assetjament (151-A), difusió d'imatges, materials audiovisuals o àudios amb contingut sexual (154-B), violació sexual mitjançant engany (175), tocaments, actes de connotació sexual o actes libidinosos sense consentiment (176), assetjament sexual (176-B), xantatge sexual (176-C), el delicte de proposicions d'actes de connotació sexual a menors d'edat (183-B).

Tenen competència en la fase d'instrucció, enjudiciament i execució i actuen a tot el territori nacional. En alguns districtes judicials específics hi ha fins a dos jutjats especialitzats en família amb subespecialitat en violència contra la dona i els integrants del grup familiar. Això depèn que siguin districtes judicials amb alta incidència de casos (concretament, Arequipa, Lambayeque, Lima Este i Piura).

Els jutges que integren aquests jutjats són membres de la carrera judicial, amb formació especialitzada i alguns amb dedicació exclusiva i d'altres compartida amb altres jutjats. Segons les persones informants, al Perú, cal encara molta capacitació especialitzada en violència de gènere, no només des de l'àmbit penal sinó des de la comprensió dels estereotips de gènere que són causa dels delictes anteriorment esmentats. Així mateix, cal capacitació en enfocament interseccional. També cal capacitació sobre enfocament centrat en la víctima i la situació traumàtica.

Per últim, hi ha un procediment judicial paral·lel al penal que és el procés de protecció en virtut de la Llei 30.364 (Llei per prevenir, sancionar i erradicar la violència contra la dona i els integrants del grup familiar).

c) Colòmbia

Actualment, a Colòmbia, no hi ha jutjats ni tribunals especialitzats en delictes de violència intrafamiliar, basada en el gènere o per a delictes en contra de menors, que en coneixin de manera exclusiva. La jurisdicció penal ordinària a Colòmbia regeix a tot el territori nacional en atenció al que estableix el Codi de procediment penal vigent, Llei 906 de 2004 (articles 32 i següents).

La competència dels tribunals en matèria penal es troba determinada a la Llei, sense que en cap cas el coneixement se circumscriu de manera exclusiva o especialitzada a un tipus de delicte en particular. Per exemple, els delictes de violència intrafamiliar són de coneixement dels Jutjats penals municipals. Ara bé, a la Fiscalia General de la Nació hi ha unitats d'investigació especialitzades per a aquest tipus de conductes. Els *CAIVAS* (Centres d'atenció a víctimes de violència sexual) i els *CAVIF* (Centres d'atenció a víctimes de violència intrafamiliar) són unitats creades en el marc de l'estratègia d'investigació de la FGN i depenen dels recursos amb què puguin comptar diferents parts del territori nacional.

7. El projecte pilot de Jutjat especialitzat a Gran Canària

Sota aquesta rúbrica, explicarem *l'experiència pilot de Gran Canària en matèria de Jutjats d'especialització*. Abans ens hem de referir, però, a un altre projecte pilot de creació de Jutjats especialitzats en violència contra la dona de l'any 2001. L'any 2001, el Consell General del Poder Judicial va dur a terme un projecte pilot als Jutjats d'Alacant, Oliola i Elx, amb l'objectiu de què aquests jutjats instruïssin de forma exclusiva les investigacions dels delictes de violència sobre la dona. L'objecte d'aquesta prova pilot era acabar implantant jutjats especialitzats a tota la planta judicial de l'Estat. L'excel·lent resultat d'aquell projecte va ser l'embrió per a la creació dels actuals Jutjats de violència sobre la dona, fruit de l'entrada

en vigor de la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere³⁶.

Vint anys més tard, l'any 2021, el Consell General del Poder Judicial va acordar la proposta impulsada per la Junta Sectorial de Jutges d'Instrucció de Les Palmes de Gran Canària, avalada pel Tribunal Superior de Justícia de Canàries, de desenvolupar un projecte pilot, la finalitat del qual consisteix a instruir al partit judicial d'aquesta illa tots els processos penals on les presumptes víctimes fossin nenes, nens o adolescents (entre 0 i 18 anys), en el marc d'un Jutjat especialitzat en violència contra els infants i els adolescents.

En un primer moment, es va preveure que aquest projecte s'iniciés a l'abril de 2021 però, finalment, es va decidir l'ajornament fins a l'octubre de 2021, ja que volien posar-ho en marxa un cop la LOPIVI hagués entrat en vigor i, alhora, tenir temps suficient per poder coordinar tots els agents implicats i vincular la seva activitat a les previsions normatives que incorpora la Llei que acabem d'esmentar.

La durada d'aquesta prova pilot està pensada per a 24 mesos, de manera que, un cop conclòs el termini, el jutjat haurà d'elaborar una memòria amb el número d'assumptes tramitats, propostes de millora per disminuir el temps d'instrucció i per disminuir o eliminar la victimització secundària, així com aquelles mesures per a un millor funcionament dels Jutjats de violència contra la infància i l'adolescència. La memòria esmentada es remetrà a la Sala de Govern del Tribunal Superior de Justícia de Canàries i al Consell General del Poder Judicial.

La creació del primer Jutjat d'especialització de violència contra els Infants i els adolescents té la voluntat de conèixer de forma exclusiva les següents matèries relacionades amb la infància i l'adolescència, sempre que els delictes siguin comesos per una persona major d'edat i sempre que la víctima sigui menor d'edat, excloent, no obstant això, aquells delictes considerats com a lleus pel

³⁶www.poderjudicial.es/stfls/CGPJ/OBSERVATORIO%20DE%20VIOLENCIA%20DOM%C3%89STICA/FICHEROS/20150710%2010%20a%C3%B1os%20de%20juzgados%20VM.pdf.

Codi Penal. A continuació, relacionarem quines tipologies delictives s'enjudicien en aquests Jutjats especialitzats:

- Delictes de lesions dels articles 147.1, 148,149, 150 i 153 CP.
- Delictes contra la llibertat (163 CP), integritat moral (173 CP), tràfic d'éssers humans (177 CP).
- Delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual (183 a 183 quater CP)
- Delictes d'agressions sexuals de l'article 178 a 183 CP
- Delictes d'exhibicionisme i provocació sexual del 185 i 186 CP.
- Delictes relatius a la prostitució, l'explotació sexual i corrupció de menors tipificats als articles 187 a 190 CP.

La direcció d'aquest projecte la va assumir Tomás Luis Martín Rodríguez, Magistrat de carrera des de 1997, Titular del Jutjat d'instrucció nº 3 de Las Palmas des de 2003 i expert en aspectes clínics, prevenció i tractament del maltractament Infantil, en psicologia del testimoni i tècniques d'interrogatori i màster en necessitats i en drets i cooperació per al desenvolupament de la infància.

A més del suport del TSJ i del CGPJ, el Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Canàries ha desenvolupat diversos acords amb el Jutjat d'instrucció nº 3 per tal d'assolir una major operativitat, eficiència i eficàcia en el desenvolupament d'aquest projecte pilot. Per aquest motiu ha dut a terme les següents accions:

- Creació, per part de l'Institut de Medicina Legal de la primera Unitat Integral de Valoració Forense de Violència Contra la Infància i l'Adolescència. Aquesta Unitat la integren dos metges forenses i professionals de la psicologia forense.
- L'impuls per a la creació d'una taula de treball conjunta formada per la Direcció General de Protecció a la Infància i a la Família del Govern de Canàries i els Serveis Socials de cada municipi que s'integren dins del partit judicial. La finalitat de la taula de treball és optimitzar recursos i incrementar la coordinació d'aquests agents.

- Un protocol d'actuació específic a l'àmbit sanitari per dotar els centres mèdics d'espais amb entorns amigables i segurs per abordar aquests casos.
- Reunions organitzatives entre les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat i persones especialitzades en infància.
- Coordinació amb la fiscalia per intentar assolir l'adscripció d'un membre del Ministeri Fiscal que desenvolupi de forma exclusiva les seves activitats al jutjat especialitzat.
- S'han iniciat procediments per habilitar un espai a l'Hospital Matern-Infantil de Gran Canària per implementar una comissaria de recepció i presa de declaracions, així com un despatx destinat al metge forense que es preveu que podrà accedir i incorporar el seu informe a l'historial clínic de la víctima al mateix hospital.
- Dotació dels següents espais a la planta 5 de la torre 4 del Jutjat d'instrucció nº 3 de Gran Canària:
 - o Despatx d'Unitat de Valoració Forense Integral de Violència Contra la Infància i Adolescència.
 - o Sala d'exploració de víctimes menors d'edat.
 - o Sala d'espera de les famílies.
 - o Àrea d'esbarjo.
 - o Sala polivalent per prendre declaracions, així com una sala de control i observació.
 - o Equips de vídeo-gravació per a la Sala *Gesell* telemàtica i una sala polivalent.

Així mateix, s'han desenvolupat diferents iniciatives per tal de millorar l'actuació dels agents implicats en l'esclariment d'un delictes violent comès contra un menor: a) el programa "*Los ojos que te miran*" que pretén el compliment dels procediments transversals d'atenció a la víctima i als seus familiars; b) un protocol, impulsat per la Unitat de la Policia Local, adscrita als jutjats, per a la millora dels processos de recepció i acompanyament en dependències judicials de les víctimes menors d'edat; i c) el programa "*Vente con tu mascota*", que permetrà a les nenes i als nens comparèixer al jutjat amb la seva mascota.

Amb tot aquest marc de propostes basades en la protecció del menor i evitar la seva victimització secundària, després d'un any des de l'inici de l'operativitat dels jutjats especialitzats en víctimes menors d'edat, el Govern de les Illes Canàries, juntament amb el jutjat especialitzat i el Grup d'investigació de la Universitat de La Laguna, han elaborat una *Guia d'actuació del Jutjat pilot de violència contra la infància i l'adolescència del Partit Judicial de Les Palmes de Gran Canària*³⁷. Aquesta guia examina detalladament el funcionament, l'organització i els protocols d'actuació d'aquest jutjat. En les següents línies indicarem, a grans trets, la informació continguda en aquesta guia.

En primer lloc, el Jutjat d'instrucció nº 3 de Gran Canària ha elaborat un protocol d'actuació específic tant per a menors víctimes com per a víctimes amb discapacitat necessitades d'una especial protecció. L'essència d'aquest protocol és que existeixi una coordinació efectiva entre els diferents agents que atenen el menor víctima i així reduir el nombre de declaracions o intervencions a les quals està sotmès i que s'estableixin les mesures de protecció oportunes durant el transcurs del procés penal, procurant que la intervenció dels agents sigui immediata i evitar dilacions indegudes en el procediment. Així mateix, s'ha elaborat un pla d'actuació específic per a cada actor que intervé amb el menor. Des de l'actuació policial i de la fiscalia fins a l'actuació judicial.

La Guia parteix que la forma més habitual d'iniciar un procediment judicial és mitjançant la interposició d'una denúncia davant de les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat (FFCCSE). Atenent a l'especial vulnerabilitat del menor, es preveu que quan un membre de les FFCCSE tingui coneixement d'una possible comissió d'un delictes respecte del qual la víctima sigui menor no explori el menor i remeti la denúncia efectuada pel representant legal o persona adulta que l'acompanyi a les unitats de policia judicial especialitzades en matèria de menors. Aquestes unitats tenen la instrucció d'iniciar el protocol establert entre l'Institut de Medicina Legal, Ciències Forenses i l'Hospital Materno-Infantil.

³⁷ Per veure la guia d'actuació completa dels jutjats especialitzats en violència contra la infància i l'adolescència vegeu: https://www.icalpa.es/sites/default/files/DOCUMENTOS/NOTICIAS/Noticias/2022/guia_y_anexo_.pdf

En el cas que el propi menor vulgui interposar directament la denúncia (quan el suposat agressor és el representant legal del menor), els agents tenen la tasca de contactar amb la persona major d'edat que indiqui el menor perquè es traslladi a les dependències policials. No obstant això, abans de contactar amb l'adult proposat pel menor, l'agent de policia ha de posar en coneixement del Fiscal de menors de guàrdia i valorar la pertinència o no que la persona escollida pel menor estigui present a la declaració.

La presa de declaració del menor víctima en seu policial haurà de ser efectuada per una persona del mateix sexe que la víctima i en un espai adequat per preservar la seva intimitat. En aquest ordre d'idees, des del primer moment en què el menor presenta la denúncia ha d'estar en condicions completament favorables i en un ambient que no sigui inhòspit, evitant així la victimització secundària.

Aquest protocol, a més, preveu com a mesura de protecció que les FFCCSE, a requeriment de l'òrgan judicial, del Fiscal assignat a l'assumpte, del Servei de Protecció de Víctimes de la Fiscalia Provincial de Las Palmas o quan ho considerin oportú, la conducció de la víctima a dependències judicials per prendre-li declaració en fase d'instrucció o a l'acte de judici. A més a més, en els casos en què es consideri necessari, qualsevol d'aquests agents esmentats anteriorment podran sol·licitar a l'òrgan judicial que atorgui l'estatus de testimoni protegit a la víctima mitjançant una interlocutòria.

Per la seva part, el protocol relatiu a l'actuació dels Fiscals estableix que hauran de procurar que es practiqui la prova preconstituïda o anticipada tant als menors de 14 anys, ja que així ho estableix expressament la LOPIVI, com als majors de 14 anys i menors de 18, sempre que ho considerin oportú. Sobre aquesta última franja d'edat i per tal que es pugui realitzar aquesta declaració preconstituïda serà necessari que es practiqui una prova pericial que evidencii la necessitat de fer una prova preconstituïda al menor contemplant el seu grau de maduresa, el previsible risc que pugui alterar la seva estabilitat emocional o que la declaració en l'acte de judici el pugui afectar.

Altrament, el Deganat del Partit Judicial de Las Palmas ha impulsat unes pautes de recepció dels menors en dependències judicials que s'inicien des de fora de la seu judicial i inclouen l'acompanyament pel personal de l'Administració de Justícia a l'interior de la seu, habilitant un pas immediat, sense submissió als controls de seguretat. Aquest protocol s'anomena "*Vía libre a la infancia*" i no només inclou l'acompanyament a la seu judicial, sinó que la sala *Gesell*, que és un espai on es respira un ambient càlid i còmode per al menor, es converteix en la sala d'espera del menor i de la seva família. El que es pretén en tot moment és que el menor, mentre està als jutjats, se senti "com a casa" en un ambient confortable i que l'allunyi de l'activitat normal dels jutjats i d'un possible contacte amb el presumpte agressor.

Quan s'acordi l'exploració del menor o preconstituir-ne el seu testimoni, l'infant, acompanyat dels seus pares, tutors o responsables, haurà de dirigir-se al Jutjat en funcions de guàrdia. El menor serà citat 30 minuts abans que l'investigat, evitant així qualsevol contacte visual entre les parts. Un cop arribin al punt de trobada, els rebran un o més funcionaris del Grup Adscrit a la Policia Judicial, els quals els acompanyaran per l'itinerari més convenient fins a la planta 5 on hi ha la sala destinada al menor. S'han elaborat fins a tres itineraris diferents segons el nivell de risc o perill per a la víctima menor. El primer seria un estat normal en què no hi hauria cap risc. El segon itinerari tindria la funció d'evitar un risc de confrontació amb el presumpte investigat i el tercer itinerari seria el previst en el cas d'existir un risc extern per al menor o la seva família.

També és important destacar que s'ha instaurat un protocol d'actuació sobre la funció i les tasques dels agents intervinents en la declaració del menor d'edat. Aquest és un protocol molt exhaustiu que abraça des de la preparació de la sala fins a la finalització de la prova. Amb caràcter previ a l'explicació del funcionament de la declaració volem remarcar que tot el procés es realitza a la Sala *Gesell*. Aquesta sala és on més recursos ha destinat el Jutjat d'instrucció nº 3 de Gran Canària, ateses les prescripcions vinculades a la declaració de la víctima que estableix la LOPIVI³⁸.

³⁸ Article 3 m, article 4, 11 i 12 L de la LOPIVI.

La Sala *Gesell* consta de dues parts: la sala d'exploració o entrevista i la sala d'observació i control. Ambdues sales estan interconnectades mitjançant un sistema de gravació de vídeo i àudio³⁹. Aquest sistema, per una banda, permet salvaguardar els principis de contradicció i defensa de l'investigat i, per l'altra, gravar tot el contingut de la declaració per tal de preconstituir la declaració del menor i que aquesta sigui reproduïda posteriorment a la vista oral. Aquesta sala facilita un ambient de privacitat i comoditat i s'evita la victimització secundària i l'efecte traumàtic del record agreujat per la confrontació visual amb la persona investigada.

La psicopedagoga és la persona encarregada d'acompanyar en tot moment el menor a la declaració. Aquesta tindrà la funció de preparar la sala a efectes que s'acomodi a les característiques i necessitats del menor. És a dir, encendrà el televisor i seleccionarà una pel·lícula (d'acord amb l'edat del menor). També posarà a punt unes ulleres de realitat virtual (fase de descompressió) i prepararà els documents relatius a l'entrevista amb el menor (consentiment informat, qüestionari d'ansietat).

Un cop el menor entri a la sala, la lletrada de l'Administració de Justícia es presentarà i parlarà sobre el paper i les funcions del jutge, li proposarà jugar a algun joc i li donarà algun refrigeri.

Seguidament, el Jutge arribarà a la sala, es presentarà i un cop consideri que el menor es troba còmode, la lletrada de l'Administració de Justícia anirà a la sala d'observació on l'estaran esperant el fiscal, els advocats, l'investigat i, per la seva part, el jutge i la psicopedagoga es queden amb el menor per començar l'exploració. Pot ser que, enmig de la declaració, el menor necessiti un descans. En aquest cas, o bé pot anar a donar una volta per la "zona segura" o bé es pot quedar a l'interior de la sala dibuixant o, fins i tot, anar amb el seu acompanyant. És important destacar que tota la declaració s'enregistra amb l'objecte que es pugui constituir com a prova al judici.

³⁹ A diferència de les Sales *Gesell* tradicionals, aquesta exclou la sala separada per un vidre unidireccional on es situava el jutge, fiscal, advocat i l'investigat, per tal d'evitar sorolls o distraccions que poguessin provocar que la declaració no finalitzés.

Un cop finalitza la declaració, la víctima va a la sala d'espera amb el seu acompanyant i el jutge finalitza el procés amb unes paraules intentant generar confiança i tranquil·litat amb el procés judicial. Seguidament, la psicopedagoga li fa un qüestionari per tal de comprovar l'estat d'ansietat del menor i finalitza la pràctica de la prova amb una fase denominada descompressió, la qual consisteix, si el menor té menys de 15 anys, fer un dibuix o, si és major de 15 anys, jugar una estona amb les ulleres de realitat virtual.

Per un altre costat, també s'inclou un protocol destinat a l'accés als jutjats per part de l'investigat o acusat. A aquest, tal com hem mencionat anteriorment, se'l citarà 30 minuts després que a la víctima menor. A diferència de la víctima, haurà d'accedir a l'edifici judicial per la porta principal dels jutjats i haurà de pujar fins a la torre 4, planta cinquena, pels accessos establerts per al públic en general. Un cop arribi a la planta, no podrà accedir a la zona sud, que és l'espai reservat per al menor. Finalment, un cop efectuada la diligència i després que el menor surti del recinte, podrà abandonar les instal·lacions judicials.

Aquest projecte, que sembla adequat i molt ambiciós, no només conté els plans d'actuació presentats fins ara. L'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Las Palmas es configura com un òrgan auxiliar dels Jutjats i Tribunals⁴⁰. Les seves funcions se centren a realitzar els informes pericials forenses, així com dur a terme activitats de docència i investigació relacionades amb la medicina forense. En aquest Institut s'ha creat una Unitat de Valoració Forense davant la violència contra la infància i l'adolescència on intervenen els professionals quan se'ls requereixi d'ofici per part del Jutjat d'instrucció nº 3 de Les Palmes de Gran Canària o quan s'activa el protocol d'atenció interinstitucional als menors víctima⁴¹.

⁴⁰ En aquests moments com que el complex de l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Les Palmes es troba amb una ocupació del 100% es preveu la creació d'una Àrea d'Infància i Adolescència per al tractament de les visites del menor. Fins que no estigui operatiu, no obstant, els menors víctima hauran de ser atesos a l'Àrea de víctimes de delictes sexuals del Complex Hospitalari Universitari Insular de Les Palmes de Gran Canària.

⁴¹ L'activació d'aquest protocol es produeix en el moment en què el metge forense de guàrdia rep una trucada des del jutjat. Aquesta trucada pot rebre-la des del jutjat de guàrdia o bé des de les unitats especialitzades de la Guàrdia Civil o del Cos Nacional de Policia.

La intervenció del menor serà en un lloc diferent depenent de l'edat i el sexe. Si es tracta de nens i nenes de 0 a 15 anys seran atesos pel servei d'urgències pediàtriques. Si es tracta de nenes entre 15 i 18 anys seran ateses pel servei d'urgències de ginecologia. D'altra banda, si es tracta de nens entre 15 i 18 anys, seran atesos al servei d'urgències generals. Els menors víctimes de delictes sexuals seran atesos en tot moment de forma prioritària, independentment del lloc.

Un cop tots els professionals que han d'intervenir en el reconeixement del menor siguin a una sala (es pretén que l'exploració del menor només es realitzi un cop) se li explicarà quines són les persones que conformen l'equip, la funció de cada professional i els objectius del reconeixement. Paral·lelament, i un cop el menor i l'adult responsable d'aquest siguin coneixedors de tota la informació, es procedirà a què signin el consentiment per efectuar un reconeixement físic i recopilar evidències forenses.

En segon lloc, es realitzarà una entrevista al menor amb la finalitat d'obtenir informació mèdica i biogràfica, valorar el seu grau de maduresa als efectes d'obtenir informació per planificar la prova preconstituïda i obtenir informació sobre els fets, de forma que la informació obtinguda en una única entrevista sigui útil tant per a la policia com per al metge forense i el metge assistencial.

L'examen forense haurà de ser realitzat per metges especialistes i comprendrà la inspecció de la superfície corporal per la cerca de lesions cutànies superficials, la inspecció genital i anal seguint tècniques estàndards, un reportatge fotogràfic i/o videogràfic de les lesions que s'hagin trobat i, finalment, la recopilació d'evidències forenses. Un cop hagi finalitzat l'examen físic i la recopilació de mostres, aquestes seran traslladades a l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Les Palmes i el metge forense realitzarà un informe durant les 24 hores següents a l'exploració i el remetrà al jutjat.

Al mateix temps, des del Col·legi d'Advocats de Les Palmes de Gran Canària es vol impulsar un torn d'ofici especial per a víctimes de violència menors. A partir

del mes de febrer de 2022 s'estan fent formacions especials per a lletrats que vulguin especialitzar-se en la defensa de menors víctima.

Tornant al Jutjat especialitzat de Canàries, un any després de l'inici de la prova pilot, s'han atès 361 casos, una xifra que, segons el President del TSJ de Canàries, Juan Luis Lorenzo Bragado, supera amb escreix la xifra esperada⁴². Això, sosté, es deu a la tasca informativa portada a terme pels centres escolars, pels agents de les FFCCSE i per la coordinació amb les àrees de serveis socials. Així mateix, destaca que l'èxit d'aquest projecte recau en l'equip de treball multidisciplinari ja que en unes mateixes instal·lacions treballen el jutge, el fiscal, la lletrada de l'Administració de Justícia, els funcionaris judicials, dos metges forenses, una psicòloga de l'Institut de Medicina Legal de Las Palmas i un Grup investigador de la Universitat de La Laguna.

El President del TSJ considera que el model dels jutjats d'especialització s'hauria de traslladar a tots els jutjats d'instrucció del país. Ara bé, és conscient que els mitjans materials amb els quals compta el Jutjat d'instrucció nº 3 de Gran Canària especialitzat en violència contra la infància i l'adolescència no es poden fer extensius a la resta de jutjats.

Aquest projecte no ha deixat indiferent a ningú. Durant el mes de maig de 2022, una delegació de l'executiu de la Comunitat Autònoma de València va visitar les instal·lacions del Jutjat d'instrucció nº 3. Fruit de la visita, la Directora General de Modernització i Relacions amb l'Administració de Justícia va manifestar d'intentar fer una rèplica del projecte a la Comunitat Valenciana, on disposen d'una partida pressupostària per posar en marxa una unitat de valoració especialitzada en víctimes de violència en menors i adolescents⁴³. Tanmateix, caldrà esperar a què es faci una avaluació en profunditat del funcionament del Jutjat i del seu impacte.

⁴² <https://www.canarias7.es/canarias/gran-canaria/las-palmas-de-gran-canaria/tsjc-quiere-juzgados-20221019185503-nt.html>.

⁴³ <https://www3.gobiernodecanarias.org/noticias/valencia-pretende-replicar-el-juzgado-de-violencia-contra-la-infancia-de-canarias/>

8. Valoració i conclusions

La revisió bibliogràfica i l'enquesta a especialistes de diversos països ha aportat informació rellevant respecte a la realitat de l'especialització judicial en l'àmbit de la protecció de menors víctimes a nivell internacional. El model predominant és la inexistència de jutjats especialitzats, sobretot en l'àmbit de la Unió Europea, on tampoc hi ha experiències de jutjats especialitzats sobre àmbits com la violència domèstica o la violència de gènere. Amb menor freqüència, la competència per conèixer i enjudiciar els delictes comesos per adults contra menors d'edat (o alguns d'aquests delictes) és atribuïda a jutjats especialitzats en violència familiar o domèstica. Aquest model el trobem en països anglosaxons i en alguns Estats llatinoamericans. Un tercer model (minoritari) és aquell en què s'atribueix competència sobre els delictes comesos per adults contra infants i adolescents als Jutjats penals especialitzats en menors infractors (Alemanya).

En l'àmbit europeu continental predomina de manera clara la no especialització judicial. Les polítiques i les reformes legals orientades a la protecció de menors víctimes en el procés penal s'han basat en altres estratègies, com el reforçament de la prova preconstituïda o les cases d'infants, segons el model *Barnahus* adoptat inicialment als països escandinaus i posteriorment en altres països. La resistència a crear jutjats especialitzats pot tenir diverses causes, entre les quals hi ha els dubtes que poden plantejar pel que fa a les garanties d'imparcialitat i independència, com mostra el fet que en alguns casos hi arriba a haver una prohibició constitucional (Portugal).

A Espanya la previsió de la creació de jutjats especialitzats en relació als delictes amb víctimes menors d'edat per part de la LOPIVI l'any 2021 ha generat una incertesa pel que fa a com es pot concretar. Es constata una manca d'iniciativa per part del Govern de l'Estat, que en la data de tancament d'aquest informe no ha donat compliment a la previsió de la disposició addicional de la LOPIVI. Cal tenir en compte el precedent del Jutjat especialitzat a Gran Canària, que ha comptat amb el suport del Consell General del Poder Judicial. Seria necessari poder disposar d'una avaluació de l'experiència per poder estudiar en quina mesura és transferible a altres territoris.

La creació de jutjats especialitzats en casos amb menors víctimes planteja diversos aspectes problemàtics. En primer lloc, un referit als principis i garanties jurídiques. No hi ha a Espanya una prohibició constitucional com l'existent en altres Estats. Tampoc no hi ha limitacions derivades de la jurisprudència de la Cort Europea de Drets Humans, que no ha hagut de resoldre qüestions relacionades amb tribunals especialitzats similars. Però cal tenir en compte que tota especialització es pot veure com una amenaça per al principi d'unitat jurisdiccional i el dret a un jutge imparcial i a un jutge ordinari predeterminat per la llei. Aquest aspecte faria necessari un estudi més profund que desenvoluparem com a línia de recerca futura.

Un cop salvat l'anterior obstacle, en el cas espanyol apareix el problema de la co-existència (i, si escau, delimitació de la competència) entre els nous Jutjats especialitzats i els Jutjats de violència contra la dona (JVD), creats a partir de la LO 1/2004 de violència de gènere. Respecte a aquesta qüestió es plantegen dues opcions:

- a) L'extensió de la competència dels actuals JVD a delictes contra menors d'edat i altres delictes en l'àmbit familiar, la qual cosa apropiaria aquests òrgans especialitzats al model existent en alguns països anglosaxons. A favor hi hauria raons d'eficiència i d'evitació de problemes de delimitació de competència en els casos de delictes connexos relacionats amb fets de violència amb diverses víctimes menors d'edat i dones.
- b) La creació de jutjats contra menors com a estructura paral·lela als JVD, la qual cosa obligaria a establir legalment regles de delimitació de competència. Una regla a adoptar hauria de ser, en cas que s'hagin d'investigar i enjudiciar fets essencialment indivisibles en què hi hagi alhora víctimes dones i menors d'edat la competència s'atribueixi a l'òrgan que primer ha conegut el cas.

Finalment, cal tenir en compte les assignacions de fons públics necessàries. Encara que l'opció que es pretengui impulsar sigui la primera (preferible en termes d'eficiència i sostenibilitat) s'han de preveure els mitjans necessaris per dotar els jutjats amb els recursos personals i materials adequats a fi que els

jutjats puguin complir amb la finalitat que s'espera d'ells per protegir els infants i adolescents. Es recomana una coordinació amb el desplegament de les cases d'infants (segons el model *Barnahus*) a fi d'evitar una duplicitat d'estructures i aprofitar els avantatges que aporten aquestes cases perquè els jutjats especialitats puguin assolir els resultats desitjats.

9. Bibliografia

ARANGÜENA FANEGO, C., Declaración de personas vulnerables y preconstitución de la prueba en el proceso penal. *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, vol. 8, n. 3, p. 1093-1126, set./dez. 2022.

BACA BALDOMERO, E., ECHEBURÚA ODRIOZOLA, E., y TAMARIT SUMALLA, J.M (Coord.), *Manual de Victimología*. Valencia. Tirant lo Blanch, 2006.

BATH, E.P., "A specialty court for U.S. youth impacted by commercial sexual exploitation", *ChilsdAbuse & Neglect*, 2020.

BIRKETT, G. et al., "Solving Her Problems? Beyond the Seductive Appeal of Specialist Problem-Solving Courts for Women Offenders in England and Wales", *Journal of social policy*, 2021.

CASANOVA MARTÍ, R., La prueba preconstituida como mecanismo de protección de las personas menores víctimas de violencia sexual en el proceso penal a la luz del nuevo artículo 449 TER LECrim en *Revista Vasca de Derecho Procesal y Arbitraje*, 2, 2022, pp. 77-91.

COSSINS, A., "Prosecuting Child Sexual Assault Cases: To specialize or not, that is the question", *Current issues in Criminal Justice*, 2006.

CURRULL-DYKEMAN, K., “Domestic violence case processing: a matter of local legal culture”, *Contemporary Justice Review*, 2014.

DANCING-ROSENBERG, H., “Sexual assault victims: Empowerment or revictimization? The need for a therapeutic jurisprudence model”, a RONEL, N., JAISHANKAR. R., y BENSIMON, M., (eds.), *Trends and Issues in Victimology*, Netherlands: Kluwer, pp. 150-174, 2008.

DE AVILA, T., “Facing domestic violence against women in Brazil: Advances and challenges”. *International Journal for crime, justice and social democracy*, 2018.

FINKELHOR, D., “Developmental victimology. The comprehensive study of childhood victimizations”. In DAVIS, R.C., LUIRIGIO, A.J., & HERMAN, S. (Eds.), *Victims of crime* (3rd ed.), Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2007.

GODOY, S. et al., “A Systematic Review of Specialty Courts in the United States for Adolescents Impacted by Commercial Sexual Exploitation”, *Trauma, Violence & Abuse*, 2022.

GOVER, A.R., “A Specialized Domestic Violence Court in South Carolina: An Example of Procedural Justice for Victims and Defendants”, *Violence against Women*, 2007.

GOVER, A., “Courting Justice: Tracing the Evolution and Future of Domestic Violence Courts”, *Feminist Criminology*, 2021.

HALLSWORTH, S., & YOUNG, T., “Crime and silence: “Death and life are in the power of the tongue”, (Proverbs 18:21). *Theoretical Criminology*, 12(2), pp. 131-152, 2008.

INDIAS GARCÍA, S. y DE PAUL OCHOTORENA, J., “Lifetime victimization among Spanish adolescents”, *Psicothema*, Vol. 29, N. 3, 2017, pp. 378-383 (www.ncbi.nlm.nih.gov/28693710/).

JÁTIVA, R. y CEREZO, M. A., “The mediating role of self-compassion in the relationship between victimization and psychological maladjustment in a sample of adolescents”, *Child Abuse & Neglect*, Vol. 38, N. 7, 2014,p.1180-1190 (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213414001367?via%3Dihub>).

LABRIOLA, M., “A National Portrait of Domestic Violence Courts”, Centre for Court Innovation: New York, 2010.

LASTER, K. & DOUGLAS, R., “Treating spousal violence “differently””, *Domestic Violence: Global responses*: pp. 115-139, 2000.

MARCO FRANCIA, M. P., “Algunas reflexiones criminológico-penales sobre los abusos y agresiones sexuales a menores”, *La Ley Penal*, N.127, 2017.

MIRCHANDANI, R., “What's So Special about Specialized Courts? The State and Social Change in Salt Lake City's Domestic Violence Court”, *Law and Society Review*, 2005.

MORGAN, J., & ZEDNER, L., *Child victims: Crime, impact and criminal justicis*. UK: Clarendon Press, 1992.

OROMÍ VALL-LLOVERA, S., “Los derechos de la víctima en las reformas del proceso penal: del olvido al resurgimiento”, *La Ley Penal: Revista de Derecho Penal, Procesal y Penitenciario*, 2012.

PEREDA BELTRÁN, N., “¿Cuánta violencia es demasiada? Evaluación de la Polivictimización en la infancia y la adolescencia” en *Papeles del psicólogo*, Vol. 40(2), pp. 101-108, 2019.

PEREDA, N. ABAD, J. GUILERA, G. y ARCH M. “Victimización sexual autorreportada en adolescentes españoles comunitarios y en colectivos de riesgo”, *Gac. Sanit*, 29, 5, 2015.

PEREDA, N., GUILERA, G. y ABAD, J., “Victimization and polyvictimization of Spanish children and youth: Results from a community sample”, *Child Abuse & Neglect*, Vol. 38, N. 11, 2014, pp. 640 – 649 (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213414000374?via%3Dihub>).

PEREDA, N., ABAD, J., & GUILERA, G., “Lifetime prevalence and characteristics of child sexual victimization in a community sample of Spanish adolescents”. *Journal of Child Sexual Abuse*, 25(2). p.142- 158, 2016.

PEREDA, N., BARTOLOMÉ, M. y RIVAS, E., “Revisión del Modelo Barnahus: ¿Es posible evitar la victimización secundaria en el testimonio infantil?”, *Boletín criminológico*, 28(207), 2021, pp. 1-20.

PEREIRA PUIGVERT, S., “La víctima especialmente vulnerable a la luz de las indicaciones internacionales: los instrumentos de tutela en el proceso penal español” en AAVV (Bianchetti, R., Lupària, L. Mariani, E., eds., *Autori e vittime di reato. Gli obblighi dello Stato allà luce del diritto internazionale*, Maggioli Editore, 2018.

PEREIRA PUIGVERT, S., ORDOÑEZ PONZ F., “El modelo Barnahus para una mayor tutela de las víctimas de abusos sexuales” en AAVV (ÁLVAREZ ALARCÓN A.) *Justicia y personas vulnerables en Iberoamérica y en la Unión Europea*, Tirant lo Blanch, 2021.

PINCHEVSKY, G., *Exploring the Effects of Court Dispositions on Future Domestic Violence Offending: An Analysis of Two Specialized Domestic Violence Courts*, 2017.

REGOECZI, W., “The Impact of Specialized Domestic Violence Units on Case Processing”, *American Journal of Criminal Justice*, 2018.

RODRÍGUEZ MANZANERA, L., *Victimología. Estudio de la víctima*. 12º ed., Porrúa, Mèxic, 2010.

SEMPERE, S. “La protección de la víctima menor de edad y la victimización secundaria”, *Actualidad Jurídica Iberoamericana*, 13, 879-882, 2020.

SMITH, P.K., & SHU, S., “What good schools can do about bullying. Findings from a survey in English schools after a decade of research and action”. *Childhood*, 7(2), 2000.

SUBIJANA, I. J., y ECHEBURÚA, E., “Los Menores Víctimas de Abuso Sexual en el Proceso Judicial: el Control de la Victimización Secundaria y las Garantías Jurídicas de los Acusados”, *Anuario de Psicología Jurídica*, 28, 2018, pp. 22-27.

TAMARIT SUMALLA, J.M^a., “La victimología: cuestiones conceptuales y metodológicas”, *Manual de Victimología*, Tirant lo Blanch, 2006.

TAMARIT SUMALLA, J. M^a., ABAD GIL, J., y HERNÁNDEZ HIDALGO, P., “Las víctimas de abuso sexual infantil ante el sistema de justicia penal: estudio sobre sus actitudes, necesidades y experiencia”, *Revista de Victimología*, N. 2, pp. 27-54.

TAMARIT SUMALLA, J.M^a., GUARDIOLA LAGO, M.J., HERNÁNDEZ-HIDALGO, P. Y PADRÓ-SOLANET, A., “La victimización sexual de menores de edad: un estudio de sentencias” en *Revista Española de Investigación Criminológica*, artículo 5, número 12, 2014.

URSEL, E.J., “The possibilities of criminal justice intervention in domestic violence: A Canadian case study”, *Current Issues in Criminal Justice*, v. 8: pp. 263-274, 1997.

VERVAELE, J., “El espacio de libertad, seguridad y justicia: ¿hacia una protección equivalente de las partes/participantes en el proceso penal” en AAVV (De Hoyos Sancho, M., dir.) *Garantías y derechos de las víctimas especialmente vulnerables en el marco jurídico de la Unión Europea*, Tirant lo Blanch, 2013.

WHITNEY, I., & SMITH, P.K., A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Eductational Reasearch*, 35(1), pp. 3-25, 2008.